

**Сәулет, қала құрылысы және құрылыс
саласындағы мемлекеттік нормативтер
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЕРЕЖЕЛЕР ЖИНАҒЫ**

**Государственные нормативы в области
архитектуры, градостроительства и строительства
СВОД ПРАВИЛ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН**

ЗИРАТТЫ ЖОБАЛАУ ЖӘНЕ ҰСТАУ

ПРОЕКТИРОВАНИЕ И СОДЕРЖАНИЕ КЛАДБИЩ

ҚР ЕЖ 3.02-141-2014

СП РК 3.02-141-2014

**Ресми басылым
Издание официальное**

**Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің
Құрылыс, тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық істері және жер
ресурстарын басқару комитеті**

**Комитет по делам строительства, жилищно-коммунального хозяйства и
управления земельными ресурсами Министерства национальной
экономики Республики Казахстан**

Астана 2015

АЛҒЫ СӨЗ

- 1 **ӘЗІРЛЕГЕН:** «ҚазҚСҒЗИ» АҚ, «Стройпроект» ЖШС
- 2 **ҰСЫНҒАН:** Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің Құрылыс, тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық істері және жер ресурстарын басқару комитетінің Техникалық реттеу және нормалау басқармасы
- 3 **БЕКІТІЛГЕН ЖӘНЕ ҚОЛДАНЫСҚА ЕНГІЗІЛГЕН:** Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Құрылыс, тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық істері және жер ресурстарын басқару комитетінің 2014 жылғы 29-желтоқсандағы № 156-НҚ бұйрығымен 2015 жылғы 1-шілдеден бастап

ПРЕДИСЛОВИЕ

- 1 **РАЗРАБОТАН:** АО «КазНИИСА», ТОО «Стройпроект»
- 2 **ПРЕДСТАВЛЕН:** Управлением технического регулирования и нормирования Комитета по делам строительства, жилищно-коммунального хозяйства и управления земельными ресурсами Министерства национальной экономики Республики Казахстан
- 3 **УТВЕРЖДЕН И ВВЕДЕН В ДЕЙСТВИЕ:** Приказом Комитета по делам строительства, жилищно-коммунального хозяйства и управления земельными ресурсами Министерства национальной экономики Республики Казахстан от «29» декабря 2014 года № 156-НҚ с 1 июля 2015 года

Осы мемлекеттік нормативті Қазақстан Республикасының сәулет, қала құрылысы және құрылыс істері жөніндегі уәкілетті мемлекеттік органының рұқсатысыз ресми басылым ретінде толық немесе ішінара қайта басуға, көбейтуге және таратуға болмайды

Настоящий государственный норматив не может быть полностью или частично воспроизведен, тиражирован и распространен в качестве официального издания без разрешения уполномоченного государственного органа по делам архитектуры, градостроительства и строительства Республики Казахстан

МАЗМҰНЫ

КІРІСПЕ	IV
1 ҚОЛДАНУ САЛАСЫ	1
2 НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР	1
3 ТЕРМИНДЕР ЖӘНЕ АНЫҚТАМАЛАР	2
4 ЖАЛПЫ ЕРЕЖЕЛЕР	3
5 ЗИРАТТЫҢ ЖОБАЛАУ ҚҰЖАТТАМАСЫНЫҢ ҚҰРАМЫ	4
6 ЗИРАТТАРДЫ ОРНАЛАСТЫРУҒА АРНАЛҒАН ТЕЛІМІН ТАҢДАУ	4
7 ЗИРАТ АУМАҒЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ АЙМАҚТАНДЫРУ	6
8 ЗИРАТТАРДЫҢ ТЫҒЫЗДЫҒЫНЫҢ ЕСЕБІ.....	7
9 ЗИРАТТАРДЫҢ ЖОЛ ЖЕЛІСІ	7
10 ЗИРАТТАРДЫҢ АУМАҒЫН КӨГАЛДАНДЫРУ	8
11 ЗИРАТТАРДЫ СУМЕН ЖАБДЫҚТАУ ЖӘНЕ СУҒАРҒЫШ СУ ҚҰБЫРЫ	9
13 ЗИРАТТАРДЫ ҚОРШАУ	10
14 ХАЛЫҚҚА САЛТ (ЖЕРЛЕУ) ҚЫЗМЕТТЕРІН КӨРСЕТУДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ	10
15 ЗИРАТТАРДЫ ПАЙДАЛАНУ ЖӘНЕ ҰСТАУ.....	11
15.1 Жалпы ережелер	11
15.2 Зират құрылғысы	13
15.3 Зираттарды ұстау	14
15.4 Еңбекті көп қажетсінетін жұмыстардың механикаландыру бойынша ұсынымдар ..	15
16 ЗИРАТТАРДЫ ЖАБУ ТӘРТІБІ	16
А ҚОСЫМШАСЫ (ақпараттық) Зираттардың аумақтарын көгалдандыруға арналған ағашты-бұталы және гүлді өсімдіктердің сұрыпталымы	17
Б ҚОСЫМШАСЫ (ақпараттық) Халыққа салттық (жерлеу) қызметтерін көрсетумен айналысатын арнайы кәсіпорындардың ұсына-тын қызметтерінің тізбесі.....	19
В ҚОСЫМШАСЫ (ақпараттық) Салттық (жерлеу) қызмет агентінің мін-деттері.....	20
Г ҚОСЫМШАСЫ (ақпараттық) Бейіттерді тіркеу кітабының нысаны	21
Д ҚОСЫМШАСЫ (ақпараттық) Жерлеу туралы куәлік нысаны	22
Е ҚОСЫМШАСЫ (ақпараттық) Еуропалық одақ зираттарындағы қабір телімдерінің типтері	23
Ж ҚОСЫМШАСЫ (ақпараттық) Еуропалық одақтың зираттық заңнама-сының негізгі ережелерінің сұлбасы	24
БИБЛИОГРАФИЯ.....	25

КІРІСПЕ

Аталған ҚР «Зираттарды жобалау және ұстау» ЕЖ ұсынымды сипатқа ие және іс жүзінде құралған және қолданыстағы заңмен шартталған зираттарды жобалау және ұстауда еркін қолдануды анықтайды.

ҚР «Зираттарды жобалау және ұстау» Жинағында Қазақстан Республикасының «Ғимарат пен құрылыстар, құрылыс материалдары мен бұйымдардың техникалық қауіпсіздігінің талаптары» сәйкес жобалауға бұрмаланатын учаске таңдау бойынша шешімдерінің әдістері келтірілген. Жинақтың негізгі тағайындаулары болып қажетті және жеткілікті қайнар көздері, саны, сапасы мен бұрмалануы туралы ақпаратты жобалау мен ұйымдастыру, жалпы ережелер мен талаптарын, құрамын, енін, жердің сызығын анықтайтын нормативтік-техникалық құжатты әзірлеу табылады.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЕРЕЖЕЛЕР ЖИНАҒЫ
СВОД ПРАВИЛ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

ЗИРАТТЫ ЖОБАЛАУ ЖӘНЕ ҰСТАУ

ПРОЕКТИРОВАНИЕ И СОДЕРЖАНИЕ КЛАДБИЩ

Енгізілген күні - 2015–07–01

1 ҚОЛДАНУ САЛАСЫ

1.1 Осы ережелер жинағы жобалау қағидаттарын және зираттарды күтуге, жерлеу ісін, жерлеу рәсімін (адамның мүрдесін немесе күлін жерлеу рәсімін) ұйымдастыру, сондай-ақ жерлеу орындарын күту мен Қазақстан Республикасындағы жерлеу ісі мәселелері бойынша мамандандырылған қызметтер жұмысының тәртібіне қойылатын ұсыныстарды анықтайды. Ережелер жинағының әрекеті жерлеу ісінің аясындағы барлық мемлекеттік ұйымдарға, Қазақстан Республикасының заңнамасымен анықталатын жерлеу қызметтерінің саласында жұмыс істейтін өзге меншік нысандарының ұйымдарына, сондай-ақ жерлеу міндеттерін өзіне алған және халыққа жерлеу қызметтерін көрсетуге араласқан тұлғаларға таралады.

1.2 Осы ережелер жинағының талаптары, Қазақстан Республикасымен шарт жасалған жерлеу істері мәселелері бойынша халықаралық келісімдер ережелерінің талаптарына сай келмеген жағдайда, Қазақстан Республикасының азаматтары шетелде қайтыс болса, немесе шетел азаматтарының мүдделері қозғалса, халықаралық келісімдердің талаптарына сай қолданылады.

2 НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР

Осы ережелерді қолдану үшін келесі сілтемелі нормативтік құжаттар қажет:

«Қазақстан Республикасындағы сәулет, қала құрылысы және құрылыс қызметі туралы» 2001 жылғы 16 шілдедегі № 242-ІІ Қазақстан Республикасының Заңы.

Қазақстан Республикасының 2003жылғы 20 маусымдағы № 442-ІІ Жер Кодексі.

ҚР ҚБЖ 1.04-05-2003 Халыққа жерлеу қызметтерін көрсетуді ұйымдастырудың мен елді-мекендерде зираттарды ұстаудың тәртібі, жобалау туралы ережесі.

ҚР ЕЖ 3.01-101-2013 Қалақұрылысы. Қалалық және ауылдық елді-мекендерді жобалау мен салу.

Ескертпе - Осы құрылыс нормаларын пайдаланған кезде ағымдағы жылғы жағдай бойынша жасалатын қолданыстағы нормативтік құқықтық және нормативтік-техникалық актілер ақпараттық тізімдемесі және ай сайын шығатын тиісті ақпараттық бюллетень-журнал бойынша тексерген жөн. Егер сілтеме құжат ауыстырылса (өзгерсе), онда осы нормативті пайдаланған кезде ауыстырылған (өзгертілген) құжатты басшылыққа алу керек. Егер сілтеме құжат ауыстырусыз күшін жойса, онда оған сілтеме жасалған ереже осы сілтемеге қатысы жоқ бөлігіне қолданылады.

3 ТЕРМИНДЕР ЖӘНЕ АНЫҚТАМАЛАР

Берілген Ережелер жинағында келесі терминдер қолданылады [2-6]:

3.1 Жерлеу қызметінің агенті: Жерлеуді ұйымдастыру мен тапсырыс берушіні жерлеудің қажеттіліктерімен қамтамасыз ету бойынша қызметтерді ұсынатын арнайы жерлеу істері дүкені-салонының штаттағы қызметкері. Жерлеу қызметі агентінің міндеттерін осы құжаттарда белгіленген.

3.2 Зираттың (крематорияның) әкімшілік-шаруашылық аймағы: Әкімшілік-тұрмыстық ғимараты, гравирлеу шеберханасы, қазандық (зиратты көп мөлшерде өшіру немесе ЖЭО желілерінен крематорияны ағыту барысында), материалды және инвентарлы қоймалары орнатылатын зираттың аймағының бөлігі. Әкімшілік-шаруашылық аймақтары үшін бөлек кіретін жер қарастырылады.

3.3 Денені бальзамдау: Қайтыс болғанның денесін бұзылуы мен иісті жоюын ақырындату мақсатында арнайы құраммен өңдеу.

3.4 Зираттың (крематория) аймағына кіру: Зираттың азалы салтанатты шеру кіретін, келушілерге арналған кіретін жер, көлік тұрағы, гүлзарлық үңгіршік, зиратпен (крематориямен) жоспарының стенді және белгіленген тәртіппен оларды ұстау.

3.5 Жерлеу: Көмілген сүйек немесе күл.

3.6 Азалы азаматтық салттардың ғимараты: Сыртқы және ішкі рәсімдеуге сәйкес жобалау типтік жоба бойынша және қабылдау-тіркеу, салт пен рәсімдеу басшысының бөлмесі, вестибюль, күту залы, туыстарға арналған бөлмені, құрметті күзетті реттеу бөлмесі, салтқа дайындау бөлмесі, аза тұту залы, қызмет көрсету залы, гардероб, темекі шегу бөлмесі, реквизит пен техникалық бөлмелер (желдеткішті, электршитті, мұздатқыш орнатулардың бөлімі, мұздатқыш камерасы, арбаларды сақтауға арналған бөлме) салынатын салтты тағайындау ғимараты.

3.7 Жерлеу аймағы: Қайтыс болғандарды табытта немесе күл салынған сауытта сақтауды жүзеге асырылатын зират аймағының бөлігі.

3.8 Азалы салтанат аймағы: Азалы азаматтық салт (крематорий) немесе азалы салтанатты өткізуге арналған алаң ғимараты орналасатын зираттың аймағының бөлігі.

3.9 Кремация: Табытты қайтыс болғанның денесімен өртеу.

3.10 Кремуляторлы: Өртеуден кейінгі сүйектерін ұсатуға арналған кремулятор (шарлы диірмен).

3.11 Зират: Қайтыс болғандарды көму немесе олардың күлдерін өртеуден кейін сақтайтын орыннан (аймақ) тұратын қалақұрылысының кешені немесе нысаны.

3.12 **Колумбарияның мемориальды тақтасы:** Қайтыс болғанның аты, тегі мен әкесінің аты, туған күні мен қайтыс болған күні көрсетілген колумбарияның қуысын жауып тұратын тақта.

3.13 **Жерлеу орны:** Қайтыс болғандардың денесін (сүйегін) көмуге, крематориямен басқа да қайтыс болғандарды көмуді жүзеге асыруға арналған ғимараттар мен құрылыстар этикалық, санитарлық және экологиялық талаптарына сәйкес болады. Көму орны мәдени-тарихи нысандарға жатуы мүмкін.

3.14 **Жерлеу салты:** Жерлеуге сәйкес жүзеге асырылатын салт.

3.15 **Мүрде:** мәйіттің ыдырамаған қалдықтары [2].

3.16 **Тұғыр:** қоштасу рәсімі кезінде табытты орнату үшін қоштасу залындағы стационарлық үстірті.

3.17 **Күл:** Кремделген сүйек (күл).

3.18 **Жерлеуді тіркеу:** Тіркеу кітабында қайтыс болғанды жерлеу туралы жазба қайтыс болу туралы куәлігі мен жерлеуге арналған есеп-тапсырыстың негізінде зират конторасында жүзеге асырылатын және қайтыс болғанның тегі, аты, әкесінің аты мен зираты, қайтыс болған күні мен жерлеу күні, аудан нөмірі, дененің (сүйектің) көмілген орны, зиратқа жауаптының тегі, аты, әкесінің аты көрсетілетін жазба болады.

3.19 **Сектор:** Зират аймағының бөлігі көгалды егу аймағына бөлінуі мүмкін жерлеу учаскелерін орналастыруға шектелген жол.

3.20 **Қайтыс болу туралы куәлік:** Қайтыс болған фактісі мен өлу себебін және мемлекеттік статистикаға қайтыс болу себебінің ақпарат көзі болатын және жерлеуде құжаттарды рәсімдеуге негіз болып табылатын куәландыратын медициналық, заңды және есептік құжат. Қайтыс болу туралы куәлік медициналық (дәрігерлік) немесе мемлекеттік құжат болуы мүмкін.

3.21 **Сағана:** Жерге жер асты немесе жерге тереңдетілген көмуге арналған ғимараттың бөлігі немесе құрылысы.

3.22 **Жерлеуді орналастыру орны бойынша санитарлық және экологиялық талаптар:** Санитарлық ережелер мен нормаларға сәйкес анықталатын талаптар қала немесе ауылды, гидрологиялық сипаттаманы, жергілікті рельеф ерекшеліктерін, топырақтың құрамын, қоршаған табиғи ортаға жеткілікті экологиялық жүктеме есебімен.

3.23 **Аза:** Жақын адамды жоғалтқан кезде бастан кешіретін тұрмыстық шектеулер мен психологиялық уайыммен байланысты мінез-құлықтың түрі.

3.24 **Эксгумация:** Мәйіт қалдықтарын қабірден алып шығу [5] .

4 ЖАЛПЫ ЕРЕЖЕЛЕР

4.1 Осы ережелер жинағы зираттарды жобалау, халыққа салтты қызмет көрсетуді ұйымдастыру мен қалалық және ауылдық елді-мекендерде зиратты ұстау барысында ұсынылады.

4.2 Жерлеудің қызметтерімен айналысатын мекемелер мен кәсіпорындарға, зираттың елді-мекендердегі халықтың санына байланысты, жер учаскелерін

ҚР ЕЖ 3.02-141-2014

есептеуді, ҚР ЕЖ 3.01-101, ҚР ҚБЖ 1.04-05 және осы ережелер жинағы бойынша жүргізу ұсынылады.

4.3 Зираттар кез келген елді-мекендерде ұйымдастырылуы мүмкін.

4.4 Зираттың аймағын меңгеру мен онда ғимарат пен құрылыс салу, бекітілген белгіленген тәртіпте дайындаған жоба арқылы жүзеге асыру ұсынылады.

4.5 Жерлеу қызметтерімен айналысатын ұйымдарға немесе жеке тұлғаларға, жерлеуге байланысты, сонымен қатар жерлеу қажеттіліктеріне керекті ассортименттермен, халыққа кешенді қызмет көрсету ұсынылады.

4.6 Зираттың иелері (заңды немесе жеке тұлғалар) жер учаскелерін бұрмалау, жобалық құжаттаманы әзірлеу мен оны сараптау, құрылғылау, техникалық жарықтандыру, зираттың ұсталуын бақылауды қамтамасыз ету ұсынылады.

Осы ережегер жинағын басшылыққа ала отырып, зиратты ұстау бойынша жұмыс режимін анықтауын дайындау, техникалық қауіпсіздік пен зиратта жұмыс істейтіндердің өндірістік санитария талаптарын анықтау және сақтау үшін, керекті құжаттар дайындау ұсынылады.

5 ЗИРАТТЫҢ ЖОБАЛАУ ҚҰЖАТТАМАСЫНЫҢ ҚҰРАМЫ

5.1 Зираттың жобалық құжаттамасының құрамына құрылыс нормалары мен ережелеріне сәйкес келесі бөлімдерден тұруы керек:

- жалпы түсіндіру жазбасы;
- топографиялық, геологиялық және гидрогеологиялық жазба;
- технологиялық бөлім: жерлеу санын (тығыздығын) есепке алу, пайдалану қызметінде қажеттілікті, механизмін есепке алу;
- учаскенің басты жоспары: тік жоспарлау, жерлеудің негізгі аймағын орналастырумен бірге аббаттандыру, құрметті жерлеу аймағы, әкімшілік-шаруашылық, шығу аймағының аймағы;
- архитектуралық-құрылысты бөлім;
- санитарлық-техникалық бөлім;
- электротехникалық бөлім;
- жинақты смета (қажеттілік барысында).

Ескертпе –Жобалау кезеңіне арналған жобалау-жұмыс жобасының бөлімі, тізімі келтірілді.

5.2 Жоба, сараптаманың оң қорытындысының негізінде, белгіленген тәртіппен бекітіледі.

6 ЗИРАТТАРДЫ ОРНАЛАСТЫРУҒА АРНАЛҒАН ТЕЛІМІН ТАҢДАУ

6.1 Зиратты орналастырғанда, қалалық және ауылдық елді-мекендердің дамуын және басты жоспарларын, зиратты жапқаннан кейін, аймақты қолдану мүмкіндігін есепке алып қоғамдық пайдалануға берілетіндей етіп қарастыру керек.

6.2 Зиратты қаланың немесе басқа да елді-мекеннің сыртқы аймағында орналастыру ұсынылады.

Зираттың санитарлық-қорғаныштық аймағын, тұрғын үй құрылысы мен демалу аймағынан зиратқа дейінгі қашықтық кемінде 500 м санитарлық-эпидемиологиялық ережелер мен нормаларға сәйкес болуы қажет.

Жобаланатын және қолданыстағы зираттың санитарлық-эпидемиологиялық аймағында, тұрғын үй мен қоғамдық орындар салуға болмайды.

Сумен жабдықтаудың қайнар көздері - құдықтар, каптаждар және басқа да орталықтандырылған шаруашылық-ауыз суға арналған аймақтарда, осы қайнар көздердің көлемі, зират орналасқан жердің жоғарғы жағында болса, санитарлық-қорғау аймағының арасын, зират пен халық тұратын жердің арасы, 500 м қабылдау керек.

Егер зират, сумен жабдықтайтын топырақтық ағындардың төменгі жағында болса, құдықтар мен басқа да топырақтық суды қолданатын ауылдық елді-мекендерде, зират пен халық орналасқан жердің санитарлық-қорғау аймағының арасы 100 м дейін қысқарту ұсынылады.

6.3 Зираттағы жер учаскесін бұрмалау, жаңа зиратты жобалау құрылғылары, сонымен қатар қолданыстағыны зиратты кеңейту мен қайта салу үшін, жоба жергілікті санитарлық-эпидемиологиялық және басқа да мүдделі қызмет саласымен келісілуі керек.

6.4 Зиратты орналастыруға болмайтын аймақтар:

- сумен жабдықтау, минералды тыңайтқыштар, бірінші және екінші курортты санитарлық қорғау аймағының қайнар көздері;
- қатты жарық жерлердің жер бетіне, сулы қабаттары бар орындардағы, шығуы;
- халықтың шаруашылық-тұрмыстық қажеттіліктеріне, шомылуға және басқа да мәдени-сауықтыру шараларына арналған халық қолданатын теңіз, көл, өзен және басқа да суларда.

6.5 Зиратқа арналып бұрмаланған телім, әдетте, келесі ұсынымдарды қанағаттандырады:

- а) шаруашылық-тұрмыстық мақсаттар үшін қолданатын халық орналасқан жерден ашық және су жағаларынан қарама-қарсы жаққа қарай бағытта болу;
- б) сырғанау мен опырылу болмау;
- в) тасқын кезінде су басып кетпеу;
- г) телімде жер бетінің, топырақтық судан кем дегенде 2 метрлік жоғары тұру барысында, болуы керек.

Ескертпе – Зиратқа арналып бұрмаланатын осы талаптарды қанағаттандыратын телімдердің болмауы кезінде дренаждау ұсынылады.

д) жеткілікті ауа өткізгіш және тез кебуді қамтамасыз ететін құрғақ көпіршікті құм болуы керек (құмды, балшықты және т.б.), торфты жерлі және ауыр балшықты телімдерден аулақ болуы керек;

е) ыңғайлы көлік өтетін жерлер құрылысы мүмкіндігіне ие болу.

6.6 Зиратты, тікелей көліктік қозғалысқа жақын жерге салуға болмайды. Мұндай жағдайда зиратқа кіру мен одан шығу кезінде бөлек жолды қарастырған жөн.

6.7 Зиратты қаламен, немесе қызмет көрсететін ауданданмен байланыстыру үшін қалалық қоғамдық көлікпен қаптамасыз ету керек, немесе зиратқа кіретін жерде қоғамдық көлік тоқтайтын жабық павильон болуы керек.

7 ЗИРАТ АУМАҒЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ АЙМАҚТАНДЫРУ

7.1 Өтетін жол, жерлеу телімі, шаруашылық аймақ, инженерлік коммуникациялар - зираттың негізгі элементтері болып табылады.

Өтетін жол, қолданыстағы көліктік магистралды зиратпен байланыстырады.

Өтетін жол екі жақты қозғалысқа есептеледі. Өтетін автожолдың біліктілігі мен негізгі белгілері, қозғалыстың есептелеуімен (көлік/тәулік) анықталады.

7.2 Зират телімінің көлемі, осы ереженің 3.1 тармағына сәйкес, дәстүрлі жерлеу зиратының ауданы 1000 адамға - 0,24 га есебінен анықталады. Жерлеу ауданы, әдетте, зираттың жалпы ауданынан 65-75 % құрайды.

Зираттың аймағын келесі аймақтарға бөледі:

1) азалы салтанатты шерудің кіруі мен шығуы, келушілерге арналған кіретін жер, зираттың жоспары бар стенд, кіру аймағы;

2) азалы салт ғимараты, немесе азалы салтанатты өткізу алаңы орналасқан азалы салтанатты аймақ;

3) әкімшілік-шаруашылық аймақ, бұл үшін бөлек шығатын жер қарастыру қажет;

4) жерлеу аймағы.

Жобада мыналарды қарастыру ұсынылады:

1) жерлеу мен оларды пайдалану кезектілігіне арналған учаскелерді (аудандарды) бөлу;

2) жолдар, жүргінші жолдары мен оларды аббаттандыру;

3) орналастыру мен көгалдандыру сипаты;

4) зират ғимараты мен құрылысты функционалдауға арналған қажетті құрылыстар (әкімшілік-тұрмыстық ғимарат, кіретін орын, қоштасу салтын өткізуге немесе азалы алаңға арналған ғимарат, гүлдерді сататын ғимарат, қоғамдық дәретханалар, суқұбыры желісі немесе суға арналған бактар, инвентар мен басқада заттарға арналған ғимарат);

5) зиратты көгалдандыру (зираттың белгісі бойынша және негізгі аллеясы мен жерлеу орындары бойынша, декоративті егістіктерді жеткілікті желдету мен суаруды қамтамасыз ету). Жасыл егістіктерді егу алаңын зираттың жалпы ауданының 20 % на дейін қабылданады.

Ауылдық зиратты құрылдау барысында талаптардың «1», «2», «3», «5», сонымен қатар зиратты көрсетілген талаптардың «4» тармақшасына сәйкес, зиратты қоршау және қоғамдық дәреткана салу, міндетті түрде орындау ұсынылады. Зираттың ішкі ауданын жарықтандыру және конторасын салу міндетті болып саналмайды.

7.3 Зираттың аймағын жердің жоғары қабатындағы су жылдам кеуіп кететіндей етіп, қоршау ұсынылады.

7.4 Қалаларда, өнеркәсіптік орталықтарында және басқа елді-мекендерінде зиратқа кіру алдында автомобильдік көлік тұратын тұрақ қарастыру қажет.

8 ЗИРАТТАРДЫҢ ТЫҒЫЗДЫҒЫНЫҢ ЕСЕБІ

8.1 Тығыздықтың есебін бір жерлеу телімінің ауданының есебімен алған дұрыс.

8.2 Әр бөлек жерлеуге арналған учаскенің ауданы зират пен топырақтың сипаты есебімен 5,4 м² кем емес, бірақ 8,1 м² көп емес деп қабылдау ұсынылады.

8.3 Зиратты жобалау, бөлінген жер телімінің ауданына сәйкес жүргізу керек.

8.4 Жерлеу аймағының аумағын бөлімшелер-аудандарға жол желілері арқылы бөлу қажет.

8.1-кесте - Жобаларда келтірілетін көрсеткіштердің атауы

Жобада келтірілген көрсеткіштердің атаулары	Өлшем бірліктері
Зират телімінің ауданы	Га
Шаруашылық аймағын алып тұрған аудан	га
Жерлеу аймағының ауданы (жолдың есебімен)	га
Тікелей жерлеуге арналған телімінің ауданы (жолдың есебінсіз)	га
Бір жерлеуге арналған аудан	м ²
Жерлеу саны (тығыздығы)	мың. бірлік

9 ЗИРАТТАРДЫҢ ЖОЛ ЖЕЛІСІ

9.1 Әр жерлеу бөлімінің өтетін жолдарын табытты қолмен ұстап жүрмейтіндей етіп жобалау қажет.

9.2 Жүретін жолдың бөлігінің ені мәнсіз көліктік қозғалысты есепке ала отырып, біржолды қозғалыстың, яғни 3,5 м есебінен қабылдау ұсынылады.

9.3 Көліктің өтуге арналған орындарды жолдың қиылысына және бұрылыстың қолайлы қайрылуға болатының қарастыру керек.

9.4 Құрметті жерлеу зираттарын орналастыру қарастырылған жерде, басты жол мен аллеялардың өтетін жолының бөлігінің ені 7,0 метрге дейін, ал ірі қалаларда – 9,0 метрге дейін жобалау ұсынылады.

9.5 Аяқжолдар, басты аллеяларда, ені кемінде - 1,5 метр, ал басқа да жолдарда кемінде 0,75 метр болуы керек. Аяқжолдың тұрлаулы жолдарында жүретін бөліктің бір жағынан, немесе өтетін жүргіншілердің екінші жағынан жобалау керек. Атмосфералық ағын мен жол шетті ойларға, сулардың ағындарын қамтамасыз ететін жолдар мен аллеяларға көңіл бөлу керек..

9.6 Жолдар мен аяқжолдардың жабындарын келесі түрлерде ұсынылады:

- ірі қалалардағы басты аллея мен жолдардағы зираттарда - асфальтобетон немес бетонды плиталар, тұрлаулы жолдарда - жерлі;

- шағын қалалар мен ауылдардағы басты аллеялар – асфальтобетон немесе жақсы жер қоспасымен жасалған, ал тұрлаулы жолдар - жерлі профильденген, немесе іріленген газондық шөптерден себілген болуы мүмкін.

10 ЗИРАТТАРДЫҢ АУМАҒЫН КӨГАЛДАНДЫРУ

10.1 Көгалдандыру, егуді орналастыру мен сипатын өсімдіктің және топырақты-климаттық жағдайларға сәйкес жүзеге асыру керек. көгалды егу кезінде, зираттың жалпы аймағының 20% қамту қажет.

10.2 Жаңа зираттарды көгалдандыру, құрылыс жұмыстарының жалпы кешеніне кіретін орнынан басталады және нысанды пайдалануға беру, немесе құрылыстың белгілі бір кезеңін бітірумен аяқталады.

10.3 Көгалдандыруды жер беті мен жер астындағы құрылыс аяқталған соң ғана орындау қажет.

10.4 Аймақты инсоляциялау мен желдетуді қамтамасыз ету үшін, ағашты егу қалыңдығы 1 га 170-250-ден аспауы керек, ал бұтарқтар – 2000-2500 дана.

10.5 Ағаштар мен бұтақтардың, гүлдік өсімдіктер мен көгалды шөпті ассортименттерін таңдауда, топырақты-климаттық және климаттық ауданның жағдайларына қарау керек. Барлық жағдайларда жергілікті ортаға мән беру керек.

10.6 Көгалдандырудың жалпы ауданынан 30% дейін көгалды орнату керек.

Жақсы сапалы көгал (серіктестік тип) аса жауапты - кіретін және азалы салтанатты аймақтарда орнату қажет. Қалған аймақта бағбандық типтік көгалында қарастырылады.

10.7 Қаралы салт аймақтарын және кіреберіс аймақты салтанатты түрде рәсімдеу ұсынылады. Көгалдандыру элементтері және олардың орналасуы жүйелі және де еркін сипатқа ие болуы мүмкін. Келушілердің қозғалуының және аймақтар бойынша бөлінуінің негізгі бағыттарын, жасыл көшеттер құралдарымен айқындап, жүзеге асыру ұсынылады.

10.8 Кіреберіс аймақ пен қаралы салт аймақтарын көгалдандыру үшін, А қосымшасына сәйкес, көшет материалдарын қолдану ұсынылады. Көшеттердің жалпы көлемінің 60% дейін қылқанды түрлер ұсынылады.

10.9 Ауданды жол желілеріне бөлінген, жерлеу аймақтарын көгалдандыру ағаштар мен бұтақтарды жіктеп егуді, аудандардың белгілері бойынша топтармен егу орындалады.

10.10 Жерлеу телімдерінде, азаматтардың еккен ағаштары көгалдандыру жобасына сәйкес ғана жасалады.

10.11 Әкімшілік-шаруашылық аймағын көгалдандыру, оны басқа аймақтан алшақтатып, келесі қабылдаулармен орындалуы керек:

- барлық құрылыс пен жол учаскелерінен бос жерлерде көгалды орнату;
- бұтақтардан шаруашылық алаңдарын қоршау;
- оралатын өсімдіктермен бөлек құрылыстарды декорлау;
- ішкі аулаларда, ағаштардың төменгі формаларын егу.

10.12 Әкімшілік-шаруашылық аймағын, қылқанды тектес өсімдіктермег 10% артық егу көлемінен асырмаған жөн.

10.13 Зираттың периметрі бойынша, көгалды қорғау аймағы, ені 10-20 м, қалың егу сызығымен анықталуы керек. сызықтың минималды енін 2 қатар ағаштар мен бұтақтардан құрау керек.

10.14 Қалың егістікте орналасқан зираттың аймағын қоршау үшін, бұтақтардан алынған тірі өсімдіктерді қолдану керек.

10.15 Көгал өсімдіктерін жиі суғарып отыру қажет. Суғару нормалары мен мерзімін жергілікті климаттық шарттарға сәйкес орнату керек.

11 ЗИРАТТАРДЫ СУМЕН ЖАБДЫҚТАУ ЖӘНЕ СУҒАРҒЫШ СУ ҚҰБЫРЫ

11.1 Зираттың аймағында орналасқан сумен жабдықтау ғимараты, қалалық су құбыры немесе зираттың аймағына жақын орналасқан ұңғыманың желісіне қосылады. Ұңғыма, жерлеу орнынан 100 метрден кем емес қашықтықта, топырақтардың қасиетін филтрлеу мен ұңғымадан топырақты сулардың қозғалысының бағытын есепке ала отырып келтіру қажет.

11.2 Зираттың аймағын суғару құралымен жабдықтайды. Суғарудың келесі әдістерін қолдану ұсынылады:

- жүретін жерлерді шектейтін көгалды суғару машинасымен суғару;
- әртүрлі типті жаңбырлы аппараттың көмегімен көгалды учаскелерді суару;
- жазғы кезеңде, желіден келушілердің гүлдерін суғару;

11.3 Зираттың аймағы бойынша қалалық (ауылдық) шаруашылық-ауыз судың магистралды желілерін салуға тыйым салынады.

12 ЗИРАТТАРДЫҢ СЫРТҚЫ ЖАРЫҚТАНДЫРУЫ МЕН ӘЛСІЗ ҚҰРЫЛҒЫЛАРЫ

12.1 Зираттың сыртқы қоршауын жарықтандыру келесі аймақта қарастыру ұсынылады:

- кіретін аймақта (қоғамдық көліктің тоқтайтын орында), шығатын жерде және азалы салтанатты шеру шығатын жерде, келушілердің келетін және шығатын орындарында, автокөлік тұрағында);

- азалы салтанатты аймағында;
- әкімшілік-шаруашылық аймағында;
- жерлеу аймағы, басты аллея мен негізгі жолында.

12.2 Шағын қалалар мен ауылдардағы зираттарда, 0,2 люкс ш.м. нормалары барысында басты аллеяны жарықтандырған жөн.

12.3 Жарықтандыру лампаларының көмегімен өтетін жерде, немесе аллеяда, шетінен 1 м дейін, бір жағынан, жарықтандыру бағаналары орнатылады. Бағаналардың (тіректердің) арасының қашықтығы 40-50 м қабылдау ұсынылады.

12.4 Зираттарды пайдалану мен жөндеу және электрлік орнатуларға қызмет көрсетуді нормалардың талаптарына сәйкес жасау керек.

12.5 Зираттың телефонизациясы мен радиофикациясылауды тұрақты персоналдың қызметтеріне байланысты жүзеге асырылады.

13 ЗИРАТТАРДЫ ҚОРШАУ

13.1 Зираттың аймағын қоршау қажет. Әдетте, қаладағы зираттарда, биіктігі 1,5 м 2,0 м дейін жергілікті құрылыс материалдары, немесе типтік темірбетонды құрылымдардан орындалатын ұзақмерзімді қоршаулары болуы керек.

Ауылдық жерлерде ағаш және бұтақ тектес өсімдіктерден, жылына бір рет ағаш шарбақпен қоршау рұқсат етіледі. Тірі ағаш шарбақты қию, жылына бір рет көктемде жасалауы керек.

13.2 Азалы процестің кедергісіз өтуін қамтамасыз ету үшін, ені 4,5-5,0 м қақпа жасауға болады.

13.3 Ауданы 20 гектардан асатын зиратта бірнеше кіретін жерлер (орталық және қосымша) болуы мүмкін.

14 ХАЛЫҚҚА САЛТ (ЖЕРЛЕУ) ҚЫЗМЕТТЕРІН КӨРСЕТУДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ

14.1 Жерлеу қызметтерімен айналысатын арнайы кәсіпорындарға (арнайы кәсіпорындар), келесі міндеттер жүктеледі:

- жерлеумен байланысты қызмет көрсетудің барлық түрлерін ұйымдастыру;
- жерлеуге қажетті құрылыстарды (ғимараттарды), кәсіпорындарды, көліктерді және т.б. пайдалану;
- жерлеуге қажетті өнімдер мен қызметтерді ұсынуға, қажетті өнімдерді дайындайтын ұйымдар мен жеке тұлғалармен шарт жасау;
- жерлеу орындарын аббаттандыруды, мүдделі ұйымдармен, жобалау келісімі бойынша беру;
- зираттарды пайдалану, қоғамдық пайдалануға жататын бөлек зираттарды қорғау мен күту.

14.2 Жерлеу қызметтерін көрсететін кәсіпорынның ғимаратында көруге арналған келесі ақпараттар болуы тиіс:

- ұсынылатын қызметтердің тізімі (Б қосымшасы);
- қабылдау ережесі мен тапсырыстарды орындау;
- жерлеуге арналған бұйымдарының үлгілері көрсетілген витриналар, немесе альбомдар;
- жұмыс тәртібі, тапсырыстарды қабылдау мен олардың құны туралы ақпарат.

14.3 Арнайы кәсіпорынның жұмыс тәртібі қалалық, немесе ауылдық Әкімнің келісімімен орнатылады.

14.4 Арнайы кәсіпорындардың жерлеуге арналған заттар мен соған ұқсас тауарларды алуға мүмкіндігі болуы керек, арнайы автокөлікпен, оркестрпен қамтамасыз етілуі қажет.

Агенттік қызметі агенттермен жинақталады – қайтыс болғанның қалауы бойынша және оларды алмастыратын ұйымдардың қалауы бойынша, барлық міндеттер мен операциялардың өтуін қамтамасыз ететін және басқа зиратқа көшіруді қамтамасыз ету жұмыстары орындалуы керек (В қосымшасы).

Көліктік орталықты (қызмет көрсететін) қажетті арнайы көліктер – автокатафалктармен қамтамасыз ету ұсынылады. Мұндай автокатафалктармен жабдықталған қарапайым автобустар (жол полициясының рұқсатымен) оларға табытты орнатуға, автобустың қабырғасының қыр жағында, отыратын орындықтарды да қарастырған жөн.

Автокатафалканың қорабының жанында азалы қара түсті сызық болуы керек.

Жол полициясының рұқсатымен ашық жабдықталған автокатафалк, жүк машинасының базасында, қолдануға болады.

15 ЗИРАТТАРДЫ ПАЙДАЛАНУ ЖӘНЕ ҰСТАУ

15.1 Жалпы ережелер

15.1.1 Зираттың әкімшілігінде, зираттың кіреберісіне тұрақты жалпы көруге болатын міндетті түрде мынадай ақпараттар болуы керек: зираттың жұмыс тәртібі, келушілерге арналған ереже, зираттың жоспар-схемасы.

15.1.2 Қайтыс болғандарды жерлеу, әдетте, қолданыстағы зиратта жүзеге асырылады.

15.1.3 Қайтыс болғандарды жерлеуді жүзеге асыратын ұйыммен бекітілген уақытта өткізу керек..

15.1.4 Жерлеуді, қайтыс болғанын растайтын, қайтыс болу туралы куәлігі берілгеннен соң ғана жүргізу керек.

15.1.5 Қайтыс болғанды жерлеуді, қайтыс болғаннан кейін кем дегенде 24 сағаттан кейін жүргізу керек.

Ескертпе – Қайтыс болғанды жерлеу, егер сүйек патологиялықанатомиялық ашуға немесе соттық-медициналық зерттеуге ұшыраса, онда ерте жерлеуге рұқсат етіледі.

15.1.6 Жерлеуді жүзеге асыратын әкімшілік органының, адамның қайтыс болғаны туралы куәлігінің негізінде, жүзеге асыру керек және зиратқа тіркеу нөмірі беріледі.

Тіркеу кітабында келесі мәліметтер толтырылады: жылы, айы, көму күні, зират нөмірі, қайтыс болғанның аты, тегі, әкесінің аты, қайтыс болу себебі, қайтыс болу куәлігі кімнен және қашан берілгені туралы, қайтыс болғанның жақындары мен туыстарының мекен-жайы көрсетіледі (Г қосымша) [6]. Тіркеу кітабында көрсетілетін, туыстарына немесе жерлеуге жауапты ұйымдарына, қайтыс болушы туралы – аты, тегі, әкесінің аты, күні, уақыты көрсетілген куәлік беріледі (Д қосымша).

15.1.7 Жерлеу орны, зираттың бас жоспарының сызбасына сәйкес зираттың әкімшілігімен жүргізіледі.

Зиратты құрылғылау, табытты түсіру, оны көму жерлеу кезінде, жерлеуді жүзеге асыратын органның міндеті болып табылады. Туыстардың немесе басқа да тұлғалардың күшімен жерлеу жұмыстарын орындау, жерлеуді жүзеге асыратын органның әкімшілігімен бірге жүзеге асырылады.

ҚР ЕЖ 3.02-141-2014

Жерлеуді жүзеге асыратын органның әкімшілігінің, қоршау және табытты ескерткіш орнату, тағы басқа да қызметтерді атқаруға мүмкіндігі болуы керек.

15.1.8 Қайтыс болушыны тасымалдау мен ауыстыру, жерлеу табытта жүзеге асырылады (бөлек жағдайларла мырышпен қапталған табыттың ішінде дәнекерленген күйде).

Ескертпе – Қайтыс болғанды отырған күйінде жерлеу барысында оларды жерлеу орны бойынша арнайы тасығышта, ал тасымалдауды ұсынылатын жерлеу орнынан алыс жерге – табытта жасайды.

15.1.9 Жұқпалы аурулардан қайтыс болғандарды немес көліктік апаттан болған жағдайда, сүйекті жинау мүмкін болмаған жағдайда, сүйекті жабық табытта апару керек.

15.1.10 Қайтыс болғанды жеткізуді рәсімдеу үшін, жергілікті санитарлық-эпидемиологиялық қызмет органының, қайтыс болғаны туралы куәлігінің негізінде, берілетін рұқсатын алу қажет (қайтыс болған жері бойынша).

Қайтыс болғанды, басқа қаланың, ауданның, жерлеу ауданына жеткізу, сәйкесті көліктік кәсіпорынның келісімі барысында, кез келген көлік құралдарымен апаруға болады.

Тасымалдау алдында мәйіт ұзақ мерзімді сақталу үшін мәйітті бальзамдау және ылғал сіңіргіш материал (ағаш ұнтағы, ұсақ ағаш қиқымдары және т.б.) толтырылған, қалайыланған, тығыздалып дәнекерленген табытқа салу ұсынылады. Сонан соң табытты жүк бөлімінде тасымалдауға арналған жәшікке орналастыру қажет. Тасымалдаған жағдайда марқұмның жантәсілім еткен сәтінен жерленгенге дейінгі аралықтағы уақыт 5 тәуліктен көп болмауы тиіс.

15.1.11 Мәйітті тасымалдауға тыйым салынады, егер өлімнің себебі аса қауіпті жұқпалы аурулардан (оба, тырысқақ, шешек, күйдіргі, алапес және т.б.) болса, сондай-ақ тыйым салу жағдайларын патологоанатом анықтаған болса (мәйіт қатты бұзылса, қазаның себебі көлік апаты салдарынан және т.б. болса).

15.1.12 Жерлеу үдерісі мен қайтыс болғаның сүйегін минералдау үдерісін тездету үшін, мақсатты түрде ағаш табытта, осы ереженің 15.8, 15.9, 15.10 тармақшаларына сәйкес жүргізу керек.

15.1.13 Марқұмның сүйегін қайта жерлеуге кемі үш жыл өткеннен кейін бұзылу және минералдану үдерістері баяулаған шикі топырақтарда және жерленген мезгілден кемі бір жыл өткенде жол беріледі. Қабірден сүйек қалдығын эксгумациялауды (шығару) мүмкіндігінше жылдың салқын кезінде күндізгі уақытта, коммуналдық шаруашылық органдарының, полицияның және санитарлық-эпидемиологиялық қызметтің жергілікті мекемесі өкілдерінің қатысуымен жүргізген дұрыс.

Сүйекті эксгумациялау мүмкіндігі жөнінде қорытынды, арнаулы кәсіпорындардың басқа орынға жерлеуге, көлік ұйымдарының тасуға рұқсат еткен құжаттары ұсынылған жағдайда және емдеу мекемесінің өлім себебі туралы анықтамасын жергілікті санитарлық-эпидемиологиялық қызмет органдары береді.

Елді-мекендердің әкімдері мәйітті қабірден алуға және оны басқа жерлеу орнына тасымалдауға рұқсат беріледі.

Мәйіттерді тасымалдау осы ережелердің 15.1.10, 15.1.11. тармақтарында көрсетілген талаптарды сақтай отырып жүзеге асырылады.

Ескертпе – Жоғарыда көрсетілгендер ережелердің ішінен ерекше жағдайларла, жиі сүйектерге эксгумация жасау, тергеу органдары мен прокуратура және т.б. талаптарына сәйкес жасалады.

15.1.14 Сүйектерін алғаннан кейінгі зиратты дереу жоғары жағын топырақпен жабуы керек.

15.1.15 Туыстық зираттан, қайтыс болғанның сүйегін басқа зиратқа жерлеу үшін алу рұқсат етілмейді. Шектеу, тек барлық қайтыс болғандардың сүйектерін алу барысында, жергілікті санитарлық-эпидемиологиялық қызмет органының келісімімен, рұқсат етіледі.

15.1.16 Қайтыс болғанның табылған денесін (қайтыс болғанның бөлек мүшелерін, суға батып кеткендердің, үйден тыс қайтыс болғандардың және т.б.) және соттық-медициналық сараптамадан кейін мәйітханада, туыстарының немесе тұлғалар мен мекемелердің адамдары болмағанда, болғандардың қайтыс болғанын, жерлеуден кейінгі тіркеуді жүзеге асыратын уәкілетті орган ұйымдастырады.

Бұл жағдайда денені жерлеу, елді-мекендердің әкімімен анықталатын, осы ереженің талаптарына сәйкес жүргізіледі.

15.2 Зират құрылғысы

15.2.1 Әр адамды бөлек жерлеу үшін, осы ереженің 5.2 тармағына сәйкес, жер бөлінеді. Зираттың ұзындығы 2,2 метр, ені 1 метрден кем болмауы керек.

Егер жергілікті дәстүрге байланысты зираттың өлшемдері 2,2 x 2,0 м жерлеу телімінің ауданы, осы норманың 8.2 тармағына сәйкес, 8,1 м² қабылданады. Қайтыс болған балаларды жерлеу барысында зираттың көлемі кішірейеді.

Жерлеу телімінің арасындағы қашықтық, ұзындық жақтарымен 1,0 м, ал қысқаша жақтарымен 0,5 м дейін болып қабылданады, бірақ зираттардың арасындағы қашықтық 1,0 м кем болмауы керек. Зираттың тереңдігі топырақтың сипаты мен ағынды сулардан байланысты болады, бірақ жердің бетінен табытқа дейін 1,5 м кем болмауы керек. Барлық жағдайларда зираттың түбі 0,5 м топырақтық сулардан жоғары орналасуы қажет. Аса қауіпті аурулардан қайтыс болғандардың зиратының тереңдігі 2 метрге дейін болады. Бұл жағдайда, зираттың түбі 10 см хлорлы әкті қабатпен жабылады.

Әр зираттың үйіндісінің биіктігі 0,5 м болуы керек.

Үйме зираттың шетінен асып тұруы керек. Ол зират бетін ағынды сулардан қорғау үшін үйіледі. Жерлегеннен кейін әр зираттың басында металлды тақта орнатылуы керек (тіркеу нөмірі).

Ескертпелер

1 Жерге қайтыс болушыны отырған күйінде жерлеу барысында тақтасының көлемі зираттан 1 м кем емес болуы керек;

2 Крематорияларды салу барысында, зиратта қажеттілік туындағанда, жерлеуге арналған салғыштың көлемі бір салғышқа 1-1,2 м², ал салғышты жерге көму кезіндегі көлемі – 0,02 га 1000 адамға ғана болады;

3 Қайтыс болғанның сүйегін сағаналық ортада жерлеуге болмайды. Бөлек жағдайларда, жергілікті дәстүрлерге байланысты - отбасылық жағдайларда, жерлеу металлды (мырышпен қампталған) герметикалық табытта орналастырады.

ҚР ЕЖ 3.02-141-2014

4 Еуропа елдерінде мола заңнамасының негізгі ережелерінің сұлбаларына сәйкес қызмет көрсетілетін [7], (Ж қосымшасы), мола телімдерінің түрлі типтері пайдаланылады [7] (Е қосымшасы).

15.2.2 Бауырлас зираттарды жабдықтау, әдетте, қажет емес. Тек ерекше жағдайларда ғана жергілікті санитарлық-эпидемиологиялық қызмет органдарымен келесі ережелерді келісу керек:

- 1) бауырларының зираттарындағы табыттардың арасы 0,5 м кем болмауы керек;
- 2) екі қатарға жерлеу барысында, жоғары жағын төменгі жағынан 0,5 м кем емес аралықта қою керек;
- 3) жоғары қабаттағы табыттарды төменгі қатардағы табыттардың арасындағы ашық орындардың үстінде қалдыру керек;
- 4) екі қатарға жерлеу барысында бауырлас зираттардың тереңдігі 2,5 м кем емес және зираттың түбі топырақты сулардан 0,5 м кем емес жоғары болуы қажет.

15.2.3 Қолданыстағы және жабық зираттарда, сүйектерді, келесі жағдайдардан басқа жағдайларда, қайта жерлеуге рұқсат берілмейді:

- 1) зираттың немесе оның метінің уақытынан бұрын жою;
- 2) сүйектерді, республикадағы, немесе одан тыс басқа жердегі зираттарға ауыстыру барысында, тасымалдау.

15.2.4 Сүйектерді қайта жерлеу құмды топырақтарда жерленген күннен бір жылдан ерте және басқа топырақтарда жерленсе үш жылдан ерте болмауы керек (әр бөлек жағдайда, санитариялық-эпидемиологиялық нормаларды сақталуын қадағалауды жүзеге асыратын органның рұқсатына сәйкес).

15.3 Зираттарды ұстау

15.3.1 Зираттың әкімшілігі мыналарды қамтамасыз етуі керек:

- жерлеуге арналған жер метінің нормалары мен осы ережелерге сәйкес зиратты дайындау ережесін сақтау;
- ғимараттарды, құрылысты, сыртқы қоршау мен басқа да элементтерді аббаттандырудан, ағымдағы және күрделі жөндеуден өткізу;
- азаматтардың тапсырыстарын уақытылы орындау мен жерлеу, көму дайындықтарын ұйымдастыру;
- зиратты көгалдандыру бойынша жұмыстары мен егілген көгалды күтуді өткізу;
- мемлекеттің қорғауда тұрған зираттың құрыстарын ұстау және аббаттандыру, сонымен қатар қайтыс болған әскерлердің бауырлас зираттарын сақтау үшін, бұл жұмыстарды орындауға кететін қаржыны елді-мекендердің Әкімімен анықталады.

Қызметтердің төлемдерінің төлемақысы, орнатылған тәртіппен бекітілген баға тізімі бойынша, болуы керек.

15.3.2 Жерлеуді жасайтын азаматтар мен ұйымдар - уақытылы және өзінің есебінен зираттағы құрылыстарды жөндеу, жолдар мен жерлеу аймағын таза ұстаулары керек.

15.3.3 Жерлеуге берілген учаске шекарасында:

- зиратты ескерткіштер, гүлзарлар, орындықтар орнату;
- көгалды өсімдікті егуді жасау.

Ағаш ескерткіштерді, сонымен қатар столдар, орындықтарды жерлеу метінінің сыртына орнатуға болмайды.

15.3.4 Зират қасына құрылысты орналастыруды, егер олардың дайындау құжаттары болған жағдайда, жерлеумен айналысқан органдарға ұсынылады.

15.3.5 Орнатылған зират қасындағы құрылыстар туыстардың немесе оларды орнатқан мекемелердің меншіктері болып табылады.

15.3.6 Тарихи-көркемдік және сәулеттік құндылығы бар, ұйымдармен немесе жеке тұлғалармен белгіленген мемлекеттік қызметтің, ғылымның, мәдениеттің ескерткіштері мемлекеттік мүлікке, оларды орнатқан ұйымның, немесе жеке тұлғалардың келісімімен, қосылады.

5.3.7 Зираттар күн сайын келушілер үшін ашық тұруы қажет.

Зират аймағында келушілер қоғамдық тәртіпті сақтауы керек.

15.3.8 Зиратта қоғамдық тәртіптің ережелерін бұзғаны үшін, азаматтар Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңдарына сәйкес жауапкершілікке тартылады.

15.4 Еңбекті көп қажетсінетін жұмыстардың механикаландыру бойынша ұсынымдар

15.4.1 Жазғы және қысқы кезеңде еркін алаңда жұмыстарды механикаландыру үшін траншеялы әдіспен жүргізілуі мүмкін. Бұл үшін траншеялы экскаваторды қолданады. Зиратты дайындау келесі әдіспен өндіріледі: экскаватормен траншеяны тереңдігі 190 см, ені 100 см ашады. содан соң әр 2,0 м траншея ұзындығы бойынша топырақтан 50 см белдекше қойылады. Пайда болған зиратты ашпалы қақпақпен жабады. Жерлеу алдында қақпақтарды алып, келесі траншеяға қояды.

Қыста қалқалы кескішті жабдықпен жабдықталған траншейлі экскаватормен зираттарды дайындау жүзеге асырылады.

Мұндай жабдықпен, қатып тұрған топырақты кесуге, зираттың ұзындығының төрт, бес бөліктерімен, тереңдігі 1,5-1,9 м, содан соң ені бойынша екі бөліктерімен жүргізіледі.

Қопсытқыш топырақты дайындау, экскаватормен зираттың метінін келесідей тазарту арқылы жүзеге асырылады. Мұндай әдісті енгізу, жерлеуге кететін уақытты 4-5 есе, қолдан жасағанға қарағанда, үнемдейді.

15.4.2 Зиратты жинау мен жүктерді тасымалдау жұмыстарын механикаландыру үшін келесі механизмдер мен көліктің құралдарын қолдану керек:

а) әмбебап өзі жүретін шасси мен әмбебап дөңгелекті қоқыс шығаруға арналған трактор;

б) жинау мен сыпыру-жинау машиналары;

в) көгалжапқыш;

г) ағаштардың тамыры мен кеуіп қалғанды алу үшін гидравликалық мұнара.

16 ЗИРАТТАРДЫ ЖАБУ ТӘРТІБІ

16.1 Зиратты жабуды қалалық және ауылдық елді-мекендердің Әкімдерінің шешімі бойынша жобалық тығыздығына қол жеткізген соң жабу керек.

16.2 Зиратты және барлық қабырды жапқан соң жерді толықтай қол сұқпайтындай етіп қалдыру керек. Жабық зираттарда осы нормалардың тәртібі сақталуы қажет.

16.3 Телімді екінші рет көмуге қолдану көмілгеннің туыстарының келісімімен минерализацияның 20 жылдан өткен соң жүзеге асырылады, ал жақсы топырақты жағдайда (кұмды жер) – 15 жыл жерлеу сәтінен бастан өткен соң жергілікті санитарлық-эпидемиологиялық қызмет органдарының келісімімен жүзеге асырылады.

16.4 Қолданыстағы зиратты жою қажеттілігі туындаса, сүйекті қазып алып, басқа зиратқа осы нормалардың эксгумация мен қайта жерлеу бойынша ережелерін сақтай отырып жерлеу керек.

16.5 Зиратты 40 жыл ішінде, басқа жағдай болмаса, жабуға болмайды.

Зиратты 40 жылдан асқан соң жабу қажеттілігі аймақтық және қалалық, ауылдық елді-мекендердің басты жоспарларының схемасын әзірлеу барысында есепке алынып, анықталады.

16.6 40 жылдан асқан соң жоюға жататын зираттар аймағын, қоғамдық қолдануға, көгалды массив ретінде қолдануға ұсынылады. Әдетте, мұндай жағдайда зиратты жою, көму мен табыттардың күмбездерін алуды жоспарлау жолымен атқарады.

А ҚОСЫМШАСЫ

(ақпараттық)

Зираттың территориясын көгалдандыруға арналған ағаш-бұтақты және гүлді өсімдіктердің ассортименти

1. Кіретін аймақ және қайғылы салтанат аймақтары

<p>Ағаштар Қатардағы, аллеялық және топтық егулер</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Сақалды қайың 2.Үрпек қайың 3.Қарапайым шырша 4.Тікенекті шырша 5.Үшкіржапырақты үйеңкі 6.Іріжапырақты жөке 7.Ұсақжапырақты жөке 8.Сібірлік балқарағай 9. Еуропалық балқарағай 9. Жасыл шаған 11.Ақ тал 	<p>Тірі бұтақтар</p> <p>а) биік</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Қарапайым долана 2.Қанды-қызыл долана 3.Татарлы бөріжидек 4.Алтынтүстес қарақат 5.Алатілінген долана 6.Гиннал үйеңкісі 7.Венгер бөртегүлі 8.Татар үйеңкісі 9.Қарапайым бөртегүл 10.Күміс тәрізді жиде 11.Қарапайым итмұрын 12. Кон талшыны 13. Күміс тәрізді жиде үйеңкісі 14. Сібірлік майқарағай 15. Пирамидальді терек 16. Қарапайым қарағай 17. Маака мойылы 18. Қарапайым шетенесі 19. Қызыл емен <p>б) орташа және төменгі биіктікте</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Жылтыр ырғай 2 Альпі қарақаты 3 Қарапайым бөріжидек 4 Тунберга бөріқарақаты 5 Падуболистті магония 6 Қазацалық арша 7 Талшықты қыраужидегі 8 Дубравколистті, япондық, орташа және басқа таволгасы
<p>2.Жерлеу аймағы</p>	
<p>Ағаштар</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Сақалды қайың (жылауық формалы) 2.Амур барқыты 3.Қызыл емен 4.Тікенек талы 	<p>Тірі орташа және төменгі бұтақтар</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Тунберга барбарисі 2. Япон барбарисі 3.Күміс тәрізді жиде 4. Падуболистті магония

ҚР ЕЖ 3.02-141-2014

<p>5.Ақ тал (жылауық формалы) 6. Кон талшыны 7.Сібірлік майқарағай 8.Маньчжур жаңғағы 9.Сібірлік пихта 10.Қарапайым шетені (жылауық формалы) 11. Қарапайым емен 12. Пирамидальді терегі 13.Батыстық туя 14.Маака мойылы</p>	<p>5.Казацалық арша 6.Қарапайым арша 7. Саябақтық раушан 8. Талшықты қыраужидегі 9.Вангут спиреясы 10.Япон спиреясы</p>
<p>Жерлеу орындарын рәсімдеуге арналған гүлденетін бұтақтар.</p>	
<p>1. Қабыршөп 2. Гүлденетін вейгела 3. "-" кәрістік 4. "-" бағбандық 5. древовидтті гортензия 6. "-" борасынды 7. Грациозды дейциясы 8. "-" қалалық 9. "-" Шнейдер</p>	<p>10. Лемуан жасаманы 11. Ақшатыр 12. древовидтті сәлдегүл 13. Сұрыпты бөрдегүл 14. 15. "-" орташа 16. Маулея хеномелесі</p>
<p>Территорияны қоршау мен басқа да шағын архитектуралық формаларды декорлауға арналған бұталар.</p>	
<p>1. Амур жүзімі 2. Қыз бесжапырақты жүзім 3. Шылбы бөріжидегі 4. Қытай лимоннигі 5. Лимонос 6. Қарапайым шырмауық</p>	<p>7. Шабо 7 қалампыры агератум 8. Хош иісті ақкекіресі 9. Георгин жазғы алиссумасы 10. Календула антириумы 11. Канн бегониясы 12. Лобелия дәрілік нарқайсар</p>

Б ҚОСЫМШАСЫ

(ақпараттық)

Халыққа жерлеу қызметтерін ұсынатын арнайы кәсіпорынның қызметтерінің тізімі

Арнайы кәсіпорын анықталған белгіленген тәртіпте келесі қызметтерді ұсынады:

- зиратта жерлеу үшін телімді бөлу құжаттарын рәсімдеу;
- халыққа жерлеу қажеттіліктері мен жерлеудің салттарын рәсімдеуге арналған заттарды сату (табыттар, гүлдер, азалы ленталар және т.б.)
- дәрет алу, бальзамдау, киіндіру мен қайтыс болғанды өлген жерінде немесе мәйітханада табытқа салу;
- жерлеуді көліктік қызмет көрсетумен қайтыс болғанның денесі салынған табытты автокатаfalка мен зиратқа жерлеу процесіне қатысуға және қатысушылардың оралуына арналған көлікті қамтамасыз ету;
- жерлеу үдерісін әуендік қолдаумен оркестр ұсыну;
- агент-жерлеу салтын жергілікті және ұлттық дәстүрлермен ұйымдастыру;
- ескерткіштерді дайындауға тапсырыс алу мен орнату, жерлеу орнына рәсімдеу, көму;
- қайтыс болғанды, жерлеу процесі мен көмуді фотосуретке түсіруді ұйымдастыру;
- мәйітханаға, полиция органдарының талаптары бойынша, үйде өлгендерді және басқа да себептермен өлген азаматтарды арнайы көлікпен жеткізуді қамтамасыз ету;
- басқа елді-мекенде көмуге арналған табытты, сонымен қатар жерлеу барысында тасымалдауды ұйымдастыру.

В ҚОСЫМШАСЫ

(ақпараттық)

Жерлеу қызметі агенттігінің міндеттері

Агенттің міндетіне жерлеуді ұйымдастыру мен тапсырыс берушіге жерлеу қажеттіліктерін қамтамасыз ету кіреді.

Агент жерлеуді өткізу тәртібі, зираттың жұмыс уақыты, жерлеу орнын рәсімдеудің ережесі, сонымен қатар сәйкесті құжаттарды рәсімдеу ережесі туралы хабарландырылуы қажет.

Жерлеу әдісінің таңдау құқығы қайтыс болғанның туысқанының айтуына, немесе жерлеу қайтыс болғанның өсиетіне сәйкес орындалады.

Жерлеу қызметін қабылдаған агент мыналарды қамтамасыз етуі қажет:

- қайтыс болу туралы куәлікті рәсімдеу;
- тапсырыс берушінің көрсеткен мекен-жай бойынша жерлеуге қажеттіліктерді алу мен жеткізу;

- жерлеу орнын дайындау (зират);

- азалы салт, немесе басқада осыған арналған орынды, ғимаратта ұсыну;

- қайтыс болғанның денесін әкелуге арналған автокатафалканы ұсныу;

- жерлеу пунктін фотосуретке түсіру;

- жерлеуде әуендік қолдау;

Жерлеу салтының агент-ұйымдастырушысы қызметтік міндеттерін орындау кезінде қызметтік куәлігін алып жүруі тиіс.

Салт (жерлеу) қызметі агентінің куәлігі

Халықты арнайы салтты (жерлеу) қызметін көрсететін кәсіпорын _____

(елді-мекеннің атауы)

Куәлік _____

(тегі, аты, әкесінің аты)

Жерлеу қызметінің агенті болып табылады

"__" _____ 20____ жылға дейін жарамды

М.О. Бастық (директор)

(қолы)

"__" _____ жылы берілді " __ " _____ жылы ұзартылды

М.О. Бастық (директор) _____

(қолы)

"__" _____ жылы ұзартылды

М.О. Бастық (директор) _____

(қолы)

Фотокарточканың орны _____

Жеке қолы Жұмыс орнының телефон нөмірі

Г ҚОСЫМШАСЫ
(*ақпараттық*)

Бейіттерді тіркеу кітабының нысаны

Жерлеу күні	Мола (телім) №	Марқұмның аты-жөні	Туылған және қайтыс болған күні	Өлім себебі	Өлім туралы куәлік №, күні, кіммен берілді	Марқұмның жақын туыстарының аты-жөні, мекенжайы	Жерлеуді жүргізген ұйымның атауы және мекенжайы	Жерлеу үшін жауапты адамның аты-жөні
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Д ҚОСЫМШАСЫ
(ақпараттық)

Жерлеу туралы куәлігінің формасы

Жерлеу туралы куәлік

_____ (елді-мекен)

Куәлік берілді _____

_____ (тегі, аты, әкесінің аты)

Жерлеуді тіркеу туралы _____

_____ (тегі)

_____ (аты, әкесінің аты)

" ____ " _____ жылы қалалық зиратта

_____ (зираттың атауы, мекен-жайы)

Аудан № _____ сектор № _____ зират № _____

Зираттың меңгерушісі _____

_____ (қолы, тегі, аты-жөні)

М. О. " ____ " _____ жыл

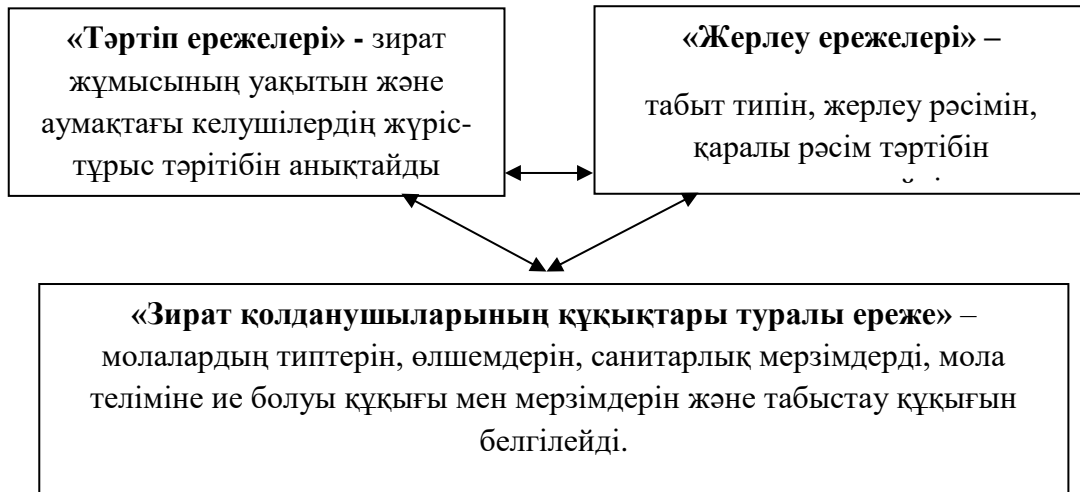
Е ҚОСЫМШАСЫ
(ақпараттық)

Еуропалық Одақ зираттарындағы қабір телімдерінің типтері [7]

Телім типі	Ұсынылу шарттары	Телім өлшемі
Үлгілік мола телімдері	Стандартты молалар, қатаң реттілікпен орналасқан, жалға алуды ұзарту мүмкін емес.	ұзындығы 2,5 м және ені 1,2 м
“Бірегей” мола телімдері	Мола орнын туыстар таңдайды, зор қызметтері бар тұлғаларды жерлеуге арналған, жалға алуды ұзарту қарастырылған	ұзындығы 2,7 м және ені 1,4 м
Терең екі қабатты мола	Екі немесе одан артық қабірге арналған молалар. Жалға алу құқығын ұзарту барлық молалардың жалпы ауданына қолданылады.	әр қабір үшін енді 1,4 м-ге арттырады
Сауыттарды жерлеуге арналған «үлгілік» молалар	Бір-жалғыз сауытты жерлеу, жалға алуды ұзарту құқығы жоқ	1×1 м-ден 1,25×1,25 м дейін
Сауыттарға арналған «бірегей» мола	6 сауыттың жерленуіне сәйкес келетін өлшемдерге дейін үлкейтілуі мүмкін, жалға алуды ұзарту.	ұзындығы 1,2 м және ені 1,0 м

Ж ҚОСЫМШАСЫ
(ақпараттық)

Еуропалық Одақтың зираттық заңнамасының негізгі ережелерінің сұлбасы [7]

БИБЛИОГРАФИЯ

[1] «Қазақстан Республикасының құрылыс саласын техникалық реттеу жүйесін реформалау аясында әзірленетін ҚР ЕЖ ережелер жинағы мен ҚР ҚН құрылыс нормаларының құрамы мен мазмұны жөніндегі әдістемелік ұсыныстар».

[2] Р МЕМСТ 53107-2008 «Салттық қызметтер. Терминдер мен анықтамалар», 2008 ж. 18 желтоқсанындағы № 516-б Техникалық реттеу және метрология бойынша федералдық агенттіктің Бұйрығымен бекітілді.

[3] Р МЕМСТ 53999-2010 «Тұрмыстық қызметтер. Крематорий қызметтері. Жалпы техникалық шарттар», № 581-б. 2010 ж. 30 қарашасындағы Техникалық реттеу және метрология бойынша федералдық агенттіктің Бұйрығымен бекітілді.

[4] Р МЕМСТ 54611-2011 «Тұрмыстық қызметтер. Жерлеуді ұйымдастыру және өткізу жөніндегі қызметтер», 2011ж. 8 желтоқсандағы № 746-б. Техникалық реттеу және метрология бойынша федералдық агенттіктің Бұйрығымен бекітілді.

[5] 2015 жылғы 14 ақпандағы № 59 «Зираттарды жобалауға және күтуге қойылатын санитарлық-эпидемиологиялық талаптар» санитарлық-эпидемиологиялық ережелер мен нормаларды бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрлігінің Бұйрығы. 2005 жылғы 15 наурыздағы № 3491 Әділет министрлігінде бекітілген .

[6] ҚӘҚ 13-2.2000 10.01.2000 ж. «Ресей Федерациясындағы жерлеу тәртібі және зираттарды күту туралы нұсқау».

[7] Еуропалық стандарт EN 15017 29.08.2005ж. «Жерлеу қызметтері. Талаптар»

СОДЕРЖАНИЕ

ВВЕДЕНИЕ.....	IV
1 ОБЛАСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ.....	1
2 НОРМАТИВНЫЕ ССЫЛКИ.....	1
3 ТЕРМИНЫ И ОПРЕДЕЛЕНИЯ.....	2
4 ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ.....	3
5 СОСТАВ ПРОЕКТНОЙ ДОКУМЕНТАЦИИ КЛАДБИЩА.....	4
6 ВЫБОР УЧАСТКА ДЛЯ РАЗМЕЩЕНИЯ КЛАДБИЩА.....	5
7 ОРГАНИЗАЦИЯ И ЗОНИРОВАНИЕ ТЕРРИТОРИИ КЛАДБИЩА.....	6
8 РАСЧЕТ ВМЕСТИМОСТИ КЛАДБИЩА.....	7
9 ДОРОЖНАЯ СЕТЬ КЛАДБИЩА.....	8
10 ОЗЕЛЕНЕНИЕ ТЕРРИТОРИИ КЛАДБИЩ.....	8
11 ВОДОСНАБЖЕНИЕ ЗДАНИЙ И ПОЛИВОЧНЫЙ ВОДОПРОВОД.....	10
12 НАРУЖНОЕ ОСВЕЩЕНИЕ ТЕРРИТОРИИ КЛАДБИЩ И СЛАБОТОЧНЫЕ УСТРОЙСТВА.....	10
13 ОГРАЖДЕНИЕ КЛАДБИЩ.....	11
14 ОРГАНИЗАЦИЯ РИТУАЛЬНОГО (ПОХОРОННОГО) ОБСЛУЖИВАНИЯ НАСЕЛЕНИЯ.....	11
15 ЭКСПЛУАТАЦИЯ И СОДЕРЖАНИЕ КЛАДБИЩ.....	12
15.1 Общие положения.....	12
15.2 Устройство могил.....	14
15.3 Содержание кладбищ.....	15
15.4 Рекомендации по механизации трудоемких работ.....	16
16 ПОРЯДОК ЗАКРЫТИЯ КЛАДБИЩ.....	17
Приложение А (информационное) Ассортимент древесно-кустарниковых и цветочных растений для озеленения территорий кладбищ.....	18
Приложение Б (информационное) Перечень услуг спецпредприятий, занятых ритуальным (похоронным) обслуживанием населения.....	20
Приложение В (информационное) Обязанности агента ритуальной (похоронной) службы.....	21
Приложение Г (информационное) Форма книги регистрации захоронений.....	22
Приложение Д (информационное) Форма удостоверения о захоронении.....	23
Приложение Е (информационное) Типы могильных участков на кладбищах Европейского Союза.....	24
Приложение Ж (информационное) Схема основных положений кладбищенского законодательства Европейского Союза.....	25
БИБЛИОГРАФИЯ.....	26

ВВЕДЕНИЕ

Настоящий свод правил имеет рекомендательный характер и устанавливает для добровольного применения правила проектирования и содержания кладбищ, сложившиеся в практике и обусловленные действующим законодательством.

В настоящем своде правил РК «Проектирование и содержание кладбищ» приведены методы приемлемых решений по выбору участков, отводимых в пользование для проектирования и содержания кладбищ, в соответствии с Техническим регламентом Республики Казахстан «Требования к безопасности зданий и сооружений, строительных материалов и изделий». Основными предназначениями свода правил являются получение необходимых и достаточных данных об источниках, количестве, качестве и отвода земель для проектирования и организации пользования, создание нормативно-технического документа, устанавливающего общие требования и правила, состав и ширину полос земель для разработки предпроектной и рабочей документации проектов.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЕРЕЖЕЛЕР ЖИНАҒЫ
СВОД ПРАВИЛ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

ПРОЕКТИРОВАНИЕ И СОДЕРЖАНИЕ КЛАДБИЩ

DESIGN AND MAINTENANCE OF CEMETERIES

Дата введения - 2015-07-01

1 ОБЛАСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ

1.1 Настоящий свод правил определяет принципы проектирования и рекомендации к содержанию кладбищ, к порядку организации похоронного дела, похоронного обряда (обряд захоронения останков или праха человека), а также содержания мест захоронения и работы специализированных служб по вопросам похоронного дела в РК. Действие настоящего свода правил распространяется на все государственные организации в области похоронного дела, организации иных форм собственности, работающие на рынке похоронных услуг в сфере, определяемой законодательством РК, а также на лиц, вовлеченных в похоронное обслуживание населения и взявших на себя соответствующие обязанности, также определенные законодательством РК.

1.2 При расхождении требований настоящего свода правил с требованиями международных соглашений по вопросам похоронного дела, заключенных Республикой Казахстан, в случаях, когда затронуты интересы иностранных граждан или граждан Республики Казахстан, умерших за рубежом, применяются соответствующие требования международных соглашений.

2 НОРМАТИВНЫЕ ССЫЛКИ

Для применения настоящих правил необходимы следующие ссылочные нормативные документы:

Закон Республики Казахстан «Об архитектурной, градостроительной и строительной деятельности в Республике Казахстан» от 16 июля 2001 года № 242-П.

Земельный кодекс Республики Казахстан от 20 июня 2003 г. № 442-П

РДС РК 1.04-05-2003 Положение о проектировании, порядке организации ритуального (похоронного) обслуживания населения и содержания кладбищ в населенных пунктах.

СП РК 3.01-101-2013 Градостроительство. Планировка и застройка городских и сельских населенных пунктов.

Примечание - При пользовании настоящими правилами рекомендуется использовать с проверкой действия ссылочных нормативных документов по ежегодно издаваемым информационным перечням и указателям на текущий год и опубликованным в текущем году для ежемесячно издаваемым информационным бюллетеням и указателям. При пользовании настоящими Правилами следует руководствоваться замененным (измененным) документом. В тех случаях, когда ссылочный документ отменен без замены, то положение, в котором дана ссылка на него, применяется в части, не касающейся данной ссылки.

3 ТЕРМИНЫ И ОПРЕДЕЛЕНИЯ

В настоящем своде правил применяются следующие термины [2-6]:

3.1 Агент похоронной службы: Штатный сотрудник салона-магазина специализированной службы по вопросам похоронного дела, предоставляющий услуги по организации похорон и обеспечению заказчика похоронными принадлежностями. Функции агента похоронной службы установлены настоящим документом.

3.2 Административно-хозяйственная зона кладбища (крематория): Часть территории кладбища (крематория), на которой размещаются административно-бытовое здание, гравировальная мастерская, котельная (при значительном удалении кладбища или крематория от сетей ТЭЦ), материальный и инвентарный склады. Для административно-хозяйственной зоны предусматривается отдельный въезд.

3.3 Бальзамирование тела: Обработка тела умершего специальными составами с целью замедления разложения и дезодорации.

3.4 Входная зона кладбища (крематория): Часть территории кладбища (крематория), на которой предусмотрены въезд траурных кортежей, вход для посетителей, стоянка транспорта, цветочный киоск, стенд с планом кладбища (крематория) и правилами их содержания, утвержденными в установленном порядке.

3.5 Захоронение: Погребенные останки или прах.

3.6 Здание траурных гражданских обрядов: Здание ритуального назначения, строящееся по типовым проектам, предусматривающим соответствующее внешнее и внутреннее оформление, и включающее приемную-регистрацию, комнату руководителя обряда и оформления документов, вестибюль, зал ожидания, комнату для родственников, комнату формирования почетного караула, комнаты подготовки к обряду, траурный зал, комнату персонала, гардероб, курительную комнату, реквизит и технические помещения (вентиляционная, электрощитовая, отделение холодильных установок, холодильная камера, помещение для хранения тележек).

3.7 Зона захоронений: Часть территории кладбища, на которой осуществляется захоронение умерших в гробах или урн с прахом.

3.8 Зона траурных церемониалов: Часть территории кладбища, на которой размещается здание траурных гражданских обрядов (крематорий) или площадка для проведения траурных церемоний.

3.9 Кремация: Сжигание гробов с телом умерших.

3.10 Кремуляторная: Помещение, где размещен кремулятор (шаровая мельница) для измельчения останков после кремации.

3.11 **Кладбище:** Градостроительный комплекс или объект, содержащий места (территории) для погребения умерших или их праха после кремации.

3.12 **Мемориальная плита колумбария:** Плита, закрывающая нишу колумбария, на которой указаны имя, отчество и фамилия, даты рождения и смерти захороненного.

3.13 **Места погребения:** Отведенные в соответствии с этическими, санитарными и экологическими требованиями участки земли с сооружаемыми на них кладбищами для захоронения тел (останков) умерших, стенами скорби для захоронения урн с прахом умерших, крематориями и другими зданиями и сооружениями, предназначенными для осуществления погребения умерших. Места погребения могут относиться к культурно-историческим объектам.

3.14 **Обряд похорон:** Обряд, в соответствии с которым осуществляются похороны

3.15 **Останки:** неразложившиеся остатки трупа [2];

3.16 **Постамент:** Стационарное возвышение в зале прощания для установки на нем гроба во время обряда прощания.

3.17 **Прах:** Кремированные останки (пепел).

3.18 **Регистрация захоронения:** Запись о захоронении умершего в регистрационной книге на основании свидетельства о смерти и счета-заказа на похороны, осуществляемая в конторе кладбища и содержащая фамилию, имя, отчество умершего, даты его рождения и смерти, дату захоронения, номера квартала, сектора и могилы, где захоронено тело (останки), фамилию, имя и отчество ответственного за могилу.

3.19 **Сектор:** Часть территории кладбища, ограниченная дорогами, для размещения участков захоронений, которая может быть выделена зоной зеленых насаждений.

3.20 **Свидетельство о смерти:** Медицинский, юридический и учетный документ, удостоверяющий факт и причину смерти и являющийся источником информации для государственной статистики причин смерти и основанием для оформления документов на погребение. Свидетельство о смерти может быть медицинским (врачебным) или государственным документом.

3.21 **Склеп:** Подземное или заглубленное в землю сооружение, часть здания или сооружения, предназначенное для погребения.

3.22 **Санитарные и экологические требования к размещению мест погребения:** Требования, определяемые в соответствии с санитарными правилами и нормами с учетом застройки города или иного поселения, гидрологических характеристик, особенностей рельефа местности, состава грунтов, предельно допустимых экологических нагрузок на окружающую природную среду [5].

3.23 **Траур:** Вид поведения, связанный с бытовыми ограничениями и психологическими переживаниями по поводу постигшей утраты близкого человека.

3.24 **Эксгумация:** Извлечение останков из могилы [5] .

4 ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ

4.1 Данный свод правил рекомендуется при проектировании кладбищ, организации ритуального обслуживания населения и содержании кладбищ в городах и селах.

СП РК 3.02-141-2014

4.2 Данный свод правил является рекомендательным для всех юридических и физических лиц любой формы собственности, занимающихся проектированием и содержанием кладбищ, а также оказанием услуг при похоронном обслуживании населения.

4.3 Расчет нормативных показателей учреждений и предприятий похоронного обслуживания, площадей земельных участков кладбищ в зависимости от количества населения в населенных пунктах рекомендуется осуществлять в соответствии с СП РК 3.01-101.

Организация кладбищ возможна для любых по размеру населенных пунктов.

4.4 Территорию планируемого кладбища и строительство на нем зданий и сооружений рекомендуется выполнять по утвержденному в установленном порядке проекту.

4.5 Юридическим и физическим лицам, занимающимся похоронным обслуживанием, рекомендуется предоставлять населению все услуги, связанные с похоронами, а также необходимый для захоронения ассортимент похоронных принадлежностей.

4.6 Юридическим и физическим лицам, являющихся владельцами кладбищ, рекомендуется обеспечивать отвод земельных участков, разработку проектной документации, ее экспертизу, устройство, техническое оснащение, контроль за содержанием кладбищ.

Настоящий свод правил является руководством, рекомендуемым разработку инструкций по содержанию кладбищ с определением режима работы, технике безопасности и производственной санитарии для работающих на кладбище.

5 СОСТАВ ПРОЕКТНОЙ ДОКУМЕНТАЦИИ КЛАДБИЩА

5.1 Проектная документация кладбища рекомендует, в соответствии с строительными нормами и правилами, содержать следующие разделы:

- общая пояснительная записка;
- топографическая, геологическая и гидрогеологическая записка;
- технологический раздел: расчет количества захоронений (вместимость), расчет потребности в эксплуатационном персонале, механизмах;
- генеральный план участка: вертикальная планировка, благоустройство с размещением основной зоны захоронений, зоны почетного захоронения, административно- хозяйственной, зоны въездной зоны;
- архитектурно-строительный раздел;
- санитарно-технический раздел;
- электротехнический раздел;
- сводная смета (при необходимости).

Примечание - Приведен перечень разделов для стадии проектирования - рабочий проект.

5.2 Проект рекомендуется утверждать в установленном порядке на основании положительного заключения экспертизы.

6 ВЫБОР УЧАСТКА ДЛЯ РАЗМЕЩЕНИЯ КЛАДБИЩА

6.1 Выбор участка для размещения кладбища рекомендуется предусматривать при разработке территориального развития регионов и генеральных планов городских и сельских поселений с учетом возможности использования территории кладбища после его закрытия под устройство парка для общественного пользования.

6.2 Размещение кладбищ рекомендуется осуществлять в пригородной зоне города или другого населенного пункта.

Санитарно-защитную зону от жилой застройки и зон отдыха до границ кладбища рекомендуется оставлять не менее 500 м, в соответствии с санитарно-эпидемиологическими правилами и нормами.

Строительство жилых и общественных зданий не рекомендуется на территории санитарно-защитной зоны от проектируемых и действующих кладбищ. Колодцы, каптажи и другие устройства для децентрализованного хозяйственно-питьевого водоснабжения, являющиеся источниками водоснабжения в сельских населенных пунктах, кладбища расположены выше по потоку грунтовых вод, питающих эти источники, размер санитарно-защитной зоны между кладбищем и населенным пунктом рекомендуется принимать 500 м. В тех сельских населенных пунктах, где также используются колодцы и другие источники грунтовых вод, но кладбища расположены ниже по грунтовому потоку, санитарно-защитная зона между кладбищем и населенным пунктом может быть уменьшена до 100 м.

6.3 Рекомендуется согласовывать с местными учреждениями санитарно-эпидемиологической и других заинтересованных служб отвод земельного участка под кладбище, проекты устройства новых кладбищ, а также расширение и реконструкции действующих.

6.4 Не рекомендуется устройство кладбищ на территориях:

- зон санитарной охраны источников водоснабжения и минеральных источников первого и второго поясов, а также первой и второй зон округа санитарной охраны курорта;

- в местах выклинивания водоносных горизонтов и с выходом на поверхность сильно трещиноватых (карстовых) пород;

- на берегах различных открытых водоемов, включая озера, моря и реки, используемые населением для хозяйственно-бытовых нужд, купания и других культурно-оздоровительных мероприятий.

6.5 Территория, выделяемая под кладбище, как правило, удовлетворяет следующим рекомендациям:

- а) имеет уклон в сторону, противоположную от населенного пункта и открытых водоемов, применяемых для хозяйственных и бытовых целей;

- б) исключает возможности оползней и обвалов;

- в) исключает затопление при паводках;

СП РК 3.02-141-2014

г) присутствие грунтовых вод на участке, не ближе чем в 2-х метрах от поверхности почвы при наиболее высоком их стоянии;

Примечание - Если участки, не соответствующие этому требованию отсутствуют, рекомендуется дренировать участок, выделяемый под кладбище.

д) имеет сухую пористую почву (песчаную, суглинистую, супесчаную и т.п.), позволяющую обеспечивать достаточную проницаемость воздуха и быстрое просыхание, а также необходимостью избегать участков с торфянистыми грунтами и тяжелыми глинами;

е) имеется возможность обустройства удобных подъездов.

6.6 Строительство кладбища не рекомендуется осуществлять на территории, непосредственно примыкающей к дорогам с интенсивным транспортным движением. Для этого случая при въезде на кладбище и выезда с него рекомендуется предусматривать отдельные дороги.

6.7 Связь кладбища с городом или обслуживаемым районом рекомендуется осуществлять общественным транспортом или иметь крытый павильон на остановке общественного транспорта у въезда на кладбище.

7 ОРГАНИЗАЦИЯ И ЗОНИРОВАНИЕ ТЕРРИТОРИИ КЛАДБИЩА

7.1 К главным элементам кладбища относятся: подъездной путь, непосредственный участок захоронений, хозяйственная зона, инженерные коммуникации.

Подъездной путь соединяет существующую транспортную магистраль с кладбищем.

Подъездной путь рекомендуется рассчитывать на двустороннее движение. Категория и основные параметры подъездного автомобильного пути рекомендуется определять в соответствии с расчетной интенсивностью движения (автомобилей/сутки).

7.2 Определение размера участка под кладбище, согласно п.4.3 настоящего свода правил, основывается на вычислении площади кладбища традиционного захоронения и рекомендуется рассчитывать, исходя из нормы: 0,24 га на 1000 человек. При этом, площадь захоронений, как правило, составляет 65 - 75 % от общей площади кладбища.

Территориальная площадь кладбища делится на следующие зоны:

1) входная зона, где учитывается въезд и выезд траурных кортежей, вход для посетителей, стенд с планом кладбища;

2) зона траурных церемониалов, где располагается здание траурных обрядов или место для выполнения траурных церемоний;

3) зона административно-хозяйственная, для которой рекомендуется предусматривать отдельный въезд;

4) зона захоронений.

В проекте рекомендуется предусматривать:

1) участки (кварталы), предназначенные для захоронения и порядок их использования;

2) проезды, дорожки для пешеходов и их обустройство;

- 3) расположение и характер насаждений зелени;
- 4) сооружение нужных для работы кладбища зданий и сооружений (административно-бытовые помещения, проходная, здание для проведения обряда прощания или траурная площадка с навесом, водопроводная сеть или баки для воды, помещение для продажи цветов, склады для инвентаря, общественные туалеты, ограждение и другие);
- 5) создание зеленой зоны кладбища (посадка защитных барьеров по периметру кладбища, а также насаждений декоративного характера вдоль центральных аллей к местам захоронения при обеспечении необходимого проветривания и инсоляции). Зеленые насаждения по площади рекомендуется принимать до 20 % от общей площади кладбища.

На сельских кладбищах рекомендуется обязательное выполнение требований подпунктов «1», «2», «3», «5», а также подпункта «4» в части общественного туалета и ограждения кладбища. Не рекомендуется в обязательном порядке строительство внутри площадочного освещения и конторы кладбища.

7.3 Территорию кладбища рекомендуется ограждать способом, позволяющим обеспечить быстрого удаления поверхностных вод.

7.4 До въезда на кладбище в городах, промышленных центрах и других крупных населенных пунктах рекомендуется предусматривать площадки для стоянки автомобильного транспорта.

8 РАСЧЕТ ВМЕСТИМОСТИ КЛАДБИЩА

8.1 Вместимость кладбища рекомендуется рассчитывать с учетом площади участка на одно захоронение.

8.2 При расчете площади участка для каждого отдельного захоронения с учетом типа могилы и характера грунтов рекомендуется принимать не менее $5,4 \text{ м}^2$, однако во всех случаях она не составляет более $8,1 \text{ м}^2$.

8.3 Кладбище рекомендуется проектировать в соответствии с отведенным земельным участком (таблица 8.1).

8.4 Рекомендуется разделение территории зоны захоронений дорожной сетью на участки-кварталы.

Таблица 8.1- Наименование показателей, приводимых в проектах

Наименование показателей, приводимых в проектах	Единицы измерения
Площадь участка кладбища	га
Площадь, занимаемая хозяйственной зоной	га
Площадь зоны захоронений (с учетом дорог)	га
Площадь участков для непосредственного захоронения (без учета дорог)	га
Площадь на одно захоронение	м ²
Количество захоронений (вместимость)	тыс. единиц

9 ДОРОЖНАЯ СЕТЬ КЛАДБИЩА

9.1 К каждому сектору захоронений рекомендуется так проектировать подъездные дороги, чтобы, по возможности, избежать переноса гробов на руках.

9.2 Рекомендуется ширину проезжей части дорог принимать из расчета однопутного движения, т.е. 3,5 м и с учетом незначительного движения транспорта.

9.3 Разъезд транспорта рекомендуется устраивать в местах на пересечении дорог, имеющих необходимый радиус поворота.

9.4 Проектируемая проезжая часть главных дорог и аллей, у которых предусмотрено размещение могил с почетными захоронениями, рекомендуется шириной до 7,0 метров, а в крупных городах - до 9,0 метров.

9.5 Рекомендуемая ширина тротуаров на главных аллеях — не менее 1,5 метров, на прочих дорогах - не менее 0,75 метра. Проектирование тротуаров на второстепенных дорогах рекомендуется только с одной стороны проезжей части или предусматривать для пешеходов проезжую часть. Рекомендуется придавать дорогам и аллеям поперечный и продольный профили, обеспечивающие сток атмосферных и талых вод в кюветы и лотки.

9.6 Для дорог и тротуаров рекомендуются следующие виды одежды:

- для кладбищ больших городов на главных аллеях и дорогах - асфальтобетон или бетонные плиты, второстепенные дороги - грунтовые;
- для малых городов и сел главные аллеи - из асфальтобетона или улучшенной грунтовой смеси, второстепенные дороги могут быть грунтовыми профилированными или укрепленными посевами газонных трав.

10 ОЗЕЛЕНЕНИЕ ТЕРРИТОРИИ КЛАДБИЩ

10.1 Рекомендуется осуществлять озеленение, размещение и характер насаждений с учетом почвенно-климатических условий и существующей растительности. До 20 % от общей территории кладбища рекомендуется отводить под зеленые насаждения.

10.2 Работы по озеленению новых кладбищ рекомендуется вводить в общий комплекс строительных работ и заканчивать после завершения определенного этапа строительства или к моменту ввода в эксплуатацию кладбища.

10.3 Рекомендуется выполнять работы по озеленению только на тех участках, где закончено строительство дорог и наземных, подземных сооружений.

10.4 Плотность посадок деревьев на 1 га не рекомендуется превышать 170 - 250, кустарников 2000 - 2500 штук для обеспечения проветривания и инсоляции территории кладбища.

10.5 При осуществлении подбора ассортимента деревьев и кустарников, цветочных растений и газонных трав предпочтение следует отдавать местным породам, что определяется почвенно-грунтовыми и климатическими условиями района произрастания.

10.6 При озеленении территории до 30 % общей площади рекомендуется устраивать газоном

На всей территории предусматривается газон садового типа. Только на особо ответственных участках входной зоны и зоны траурных церемоний рекомендуется устраивать газон улучшенного качества (партерного типа).

10.7 Зону траурных церемониалов и входную зону рекомендуется оформлять торжественно. Элементы озеленения и их размещение могут носить как регулярный, так и свободный характер. Основные направления движения и распределения посетителей по зонам рекомендуется осуществлять и выявлять средствами зеленых насаждений.

10.8 Входную зону и зону траурных церемониалов для озеленения рекомендуется применять посадочный материал согласно приложению А. До 60 % в общем объеме посадок рекомендуются хвойные породы.

10.9 Зоны захоронений, разделенные сетью дорог на кварталы при озеленении, рекомендуется выполнять рядовыми посадками кустарников и деревьев по периметру кварталов в соблюдении сочетания с групповыми посадками в кварталах.

10.10 Осуществление гражданами посадок деревьев на участках захоронений рекомендуется к допущению только в соответствии с проектом озеленения.

10.11 Административно-хозяйственные зоны кладбищ должны быть изолированы озеленением их от остальной территории и рекомендуется выполнять следующими приемами:

- на всех свободных от застройки и дорог участках устройством газона;
- живыми изгородями из кустарников с окружением хозяйственных площадок;
- декорированием вьющимися растениями отдельных построек;
- во внутренних дворах посадками низкорослых форм деревьев.

10.12 При озеленение административно-хозяйственной зоны хвойными породами не рекомендуется превышать 10 % общего объема посадок.

10.13 По периметру кладбища должна быть образована плотная зона зеленой защиты с полосой насаждений шириной 10 - 20 м, при минимальной ширине полосы в 2 ряда деревьев и кустарников.

10.14 Рекомендуется использовать живую изгородь из кустарников для ограждения территории кладбищ расположенных, в существующих достаточно плотных насаждениях.

10.15 Все насаждения, используемые при озеленении рекомендуется регулярно поливать, согласно срокам и нормам полива, установленными в соответствии с местными климатическими условиями.

11 ВОДОСНАБЖЕНИЕ ЗДАНИЙ И ПОЛИВОЧНЫЙ ВОДОПРОВОД

11.1 Водоснабжение, расположенных на территории кладбищ зданий, рекомендуется осуществлять присоединением к сети городского водопровода или устройством скважины, расположенной вблизи территории кладбища. Скважина с учетом фильтрующих свойств грунтов и направления движения грунтовых вод от скважины рекомендуется на удалении от мест захоронения не менее чем на 100 метров.

11.2 Кладбища с ее территорией необходимо оборудовать системой поливочного водопровода. При поливе рекомендуется применение следующих способов:

- при поливе проездов и зеленых насаждений, ограждающих проезды, с применением поливомоечных машин;
- при поливе газонных участков с использованием дождевально-капельных аппаратов различных типов;
- при поливе цветов посетителями с использованием поливочных чаш, к которым подводится вода от сети в летний период;

11.3 Проведение и прокладка магистральных линий городского (поселкового) хозяйственно-питьевого водоснабжения по территории кладбищ запрещается.

12 НАРУЖНОЕ ОСВЕЩЕНИЕ ТЕРРИТОРИИ КЛАДБИЩ И СЛАБОТОЧНЫЕ УСТРОЙСТВА

12.1 Рекомендуется предусматривать наружное освещение территории кладбищ в следующих зонах:

- во входной зоне (на местах остановки общественного транспорта), въезде и выезде траурных кортежей, у входов и выходов для посетителей, на автомобильной стоянке);
- в зоне траурных церемониалов;
- в административно-хозяйственной зоне;
- на главных аллеях и основных дорогах к секторам захоронений.

12.2 Рекомендуется освещать только главную аллею на кладбищах малых городов и поселков при норме освещенности 0,2 люкса на кв.м.

12.3 с одной стороны проезжей части дороги или аллеи на удалении 1 м от ее края рекомендуется устанавливать опоры со светильниками. Расстояние между опорами рекомендуется принимать 40 - 50 м.

12.4 На кладбищах эксплуатацию, ремонт и обслуживание электрических установок рекомендуется производить в соответствии с "Правилами эксплуатации электроустановок потребителей (ПЭЭП)" и "Правилами техники безопасности при эксплуатации электроустановок (ПТБ при ЭЭП)".

12.5 При наличии на территории кладбищ зданий и сооружений с постоянным пребыванием персонала рекомендуется осуществлять их телефонизацию и радиофикацию.

13 ОГРАЖДЕНИЕ КЛАДБИЩ

13.1 Рекомендуется ограждать территорию кладбищ. Расположенные в городах кладбища, должны иметь долговечную ограду высотой от 1,5 до 2,0 м, выполняемую из типовых железобетонных конструкций или местных строительных материалов.

В расположенных в сельской местности кладбищах допускается выполнять ограждение в виде живой изгороди из кустарниковых и древесных пород. Стрижку живой изгороди рекомендуется производить ранней весной один раз в год.

13.2 Ширина ворот на кладбищах рекомендуется 4,0 - 5,0 метров для обеспечения беспрепятственного прохождения траурных процессий и церемоний.

13.3 Несколько входов (центральный и второстепенные) могут иметь место на кладбищах если их площадь свыше 20 гектар.

14 ОРГАНИЗАЦИЯ РИТУАЛЬНОГО (ПОХОРОННОГО) ОБСЛУЖИВАНИЯ НАСЕЛЕНИЯ

14.1 На специальные предприятия (спецпредприятия), занимающиеся оказанием ритуальных услуг, рекомендуется возлагать следующие функции:

- организация связанных с захоронением всех видов обслуживания;
- эксплуатация необходимых для похоронного обслуживания сооружений (помещений), подсобных предприятий, транспорта и т.д.;
- заключение договоров с организациями или частными лицами на изготовление необходимой продукции для захоронений и предоставление услуг;
- выдача, по согласованию с заинтересованными организациями, заданий на проектирование благоустройства мест захоронений;
- эксплуатация кладбищ, охрана и уход за отдельными могилами общественного значения.

14.2 В удобных для обозрения местах в помещениях предприятий похоронного обслуживания рекомендуется следующая информация:

- перечень предоставляемых услуг (приложение Б);
- правила приема и исполнения заказов;
- альбомы или витрины с образцами изделий для похорон;
- информация о приеме заказов, их стоимости и режиме работы.

14.3 По согласованию с Акимами городских и сельских поселений устанавливается распорядок работы спецпредприятий.

14.4 Специальным предприятиям рекомендуется иметь возможность обеспечить реализацию предметов похоронного ритуала и сопутствующих товаров, обеспечить специальным автотранспортом, оркестром для сопровождения похоронных процессий, агентской и другими службами. Агентская служба укомплектовывается агентами - организаторами похоронного ритуала, которым по желанию родственников умершего или организаций их заменяющих, может быть поручено исполнение всех формальностей и

операций, связанных с похоронами, перевозкой умершего в другой населенный пункт или перезахоронением (Приложение В).

Транспортный цех (служба) рекомендуется к обеспечению необходимым количеством спецавтотранспорта - автокатафалков. При отсутствии таковых (с разрешения органов дорожной полиции) под автокатафалки переоборудуются обычные автобусы, в них предусматриваются место для установки гроба, вдоль боковых стенок автобуса устанавливаются места для сидения.

Вдоль кузова автокатафалка рекомендуется иметь траурную полосу черного цвета.

Оборудование открытого автокатафалка на базе грузовой автомашины с постаментом посередине и местами для сидения вдоль кузова допускается, с разрешения органов дорожной полиции.

15 ЭКСПЛУАТАЦИЯ И СОДЕРЖАНИЕ КЛАДБИЩ

15.1 Общие положения

15.1.1 Рекомендуется обязывать администрацию кладбища иметь на постоянной основе для общего обозрения у входа на кладбище: план-схему кладбища, правила для посетителей, распорядок работы кладбища.

15.1.2 Осуществляется захоронение умерших, как правило, на действующем кладбище.

15.1.3 Рекомендуется проводить захоронение умерших в определенное время, установленное организацией, осуществляющей захоронение.

15.1.4 Производить захоронения рекомендуется только после предъявления свидетельства о смерти, выданного органами, регистрирующими факт смерти.

15.1.5 Производить захоронение умерших рекомендуется не ранее чем через 24 часа после наступления смерти.

Примечание - Допускается захоронение умерших и в более ранние сроки, если труп подвергался судебно-медицинскому исследованию или патологоанатомическому вскрытию.

15.1.6 Администрация органа, осуществляющего захоронение на основании свидетельства о смерти, производит соответствующую запись в регистрационной книге и выдает регистрационный номер на могилу.

Заполняются в регистрационной книге следующие сведения: число месяц, год, погребения, номер могилы, фамилия, имя, отчество умершего, дата рождения и смерти, причина смерти, номер, дата и кем выдано свидетельство о смерти, фамилия, имя, отчество, адрес близких родственников покойного или наименование и адрес организации, производящей захоронение (приложение Г) [6]. В регистрационной книге кроме записи родственникам или организации ответственной за погребение, выдается удостоверение о захоронении с указанием фамилии, имени, отчества захороненного, даты захоронения (приложение Д).

15.1.7 Администрацией кладбища на основании разбивочного чертежа генерального плана кладбища отводится место для захоронения.

Во время похорон обязанностью органа осуществляющего захоронение и другие услуги являются: устройство могилы, опускание гроба в неё, засыпка могилы. Выполнение работ по захоронению силами родственников или других лиц производится после согласования с администрацией органа, осуществляющего захоронение.

Осуществляющая захоронение администрация органа, должна иметь возможность обеспечения места захоронения ограждением, надгробным памятником и другими услугами.

15.1.8 В зависимости от местных традиций и вероисповедания перевозка и перенос умерших к местам захоронения совершается в гробах (в отдельных случаях, оцинкованных в запаянном виде) или на специальных носилках.

Примечание - Умерших в сидячем положении при переносе их к месту захоронения совершается на специальных носилках, а перевозка умерших вдали от предполагаемых мест погребения - в гробах.

15.1.9 Транспортировка умерших от инфекционных болезней или в случае, если смерть последовала в результате транспортных катастроф, вызвавших деформацию трупа, а также в случае разложения трупа, рекомендуется совершать в закрытом гробу.

15.1.10 При оформлении транспортировки умершего необходимо получить разрешение, которое выдается местными органами санитарно-эпидемиологической службы (по месту смерти), на основании свидетельства о смерти, выданного органом фиксирующим факт смерти. Транспортировка умершего для захоронения в другом районе, городе или за пределами республики при согласии соответствующего транспортного предприятия, рекомендуется любыми транспортными средствами.

Перед транспортировкой труп рекомендуется забальзамировать для длительного хранения и поместить в оцинкованный, герметично запаянный гроб, заполненный материалом впитывающим влагу (опилки, мелкая древесная стружка и др). Затем гроб рекомендуется поместить в ящик для транспортировки в багажном отделении. В случае транспортировки от момента наступления смерти до погребения умершего должно пройти не более 5 суток.

15.1.11 Транспортировка трупа запрещается, если причиной смерти явились особо опасные инфекции (чума, холера, натуральная оспа, сибирская язва, проказа и др.), а так же, когда условия запрещения устанавливаются патологоанатомом (сильное разложение трупа, смерть, последовавшая в результате транспортных аварий и др.).

15.1.12 Захоронение трупов умерших целесообразно производить в деревянных гробах для ускорения процессов разложения и минерализации, за исключением случаев, оговоренных в п.п. 15.8, 15.9, 15.10, настоящего положения.

15.1.13 Перезахоронение останков умерших допускается не ранее трех лет в сырых грунтах, где процессы разложения и минерализации замедлены и не ранее одного года с момента погребения в песчаных грунтах. Эксгумацию (извлечение) останков из могилы желательно производить в холодное время года днем, в присутствии представителей органов коммунального хозяйства, полиции и местного учреждения санитарно-эпидемиологической службы.

Заключение о возможности эксгумации останков, по предъявлению разрешающих документов от спецпредприятий на захоронение в другом месте, транспортных организаций на перевоз и справки лечебного учреждения о причине смерти, дают местные органы санитарно-эпидемиологической службы.

Акимами населенных пунктов выдается разрешение на извлечение останков из могилы и транспортировку их на другое место захоронения.

Транспортировка останков осуществляется с соблюдением требований, изложенных в п.п. 15.1.10, 15.1.11. настоящих правил.

Примечание - Эксгумация останков допускается в особых случаях, в частности когда производится по требованию следственных органов и прокуратуры и др. в виде исключения из вышеуказанных правил.

15.1.14 После извлечения останков могилу рекомендуется немедленно засыпать и поверхность почвы спланировать.

15.1.15 Не разрешается извлечение останков умершего из братских могил для перезахоронения. Исключение допускается лишь в случаях извлечения для перезахоронения останков всех захороненных в братской могиле, по согласованию с местными органами санитарно-эпидемиологической службы.

15.1.16 Захоронение найденных тел умерших (отдельных частей тел умерших, утопленников, скоропостижно умерших вне дома и т.п.) и находящихся в морге после судебно-медицинского исследования при отсутствии родственников или лиц и учреждений, которые могут взять на себя организацию похорон, возлагаются на уполномоченный орган, осуществляющий захоронение после регистрации в органах, фиксирующих наступление смерти.

Захоронения производятся за счет средств, определяемых Акимами населенных пунктов в соответствии с требованиями настоящих норм.

15.2 Устройство могил

15.2.1 В соответствии с п.5.2 настоящих правил для каждого отдельного захоронения отводится территория. Длина могилы рекомендуется не менее 2,2 метра, ширина не менее 1 метра.

Согласно местным традициям, когда размеры могилы принимаются 2,2 х 2,0 м («с подкопом») площадь участка захоронения принимается 8,1 м² согласно п.8.1 настоящих норм. Размеры могилы при захоронении умерших детей соответственно уменьшаются.

Между участками захоронений принимается расстояние по длинным сторонам до 1,0 м, а по коротким - до 0,5 м, кроме того, во всех случаях расстояние между могилами должно быть не менее 1,0 м. В зависимости от характера грунтов и уровня подпочвенных вод, устанавливается глубина могилы, при этом она должна быть не менее, чем на 1,5 м от поверхности земли до крышки гроба. Дно могилы во всех случаях должно быть расположено на 0,5 м выше уровня грунтовых вод. Глубину могилы следует увеличить до 2 метров от поверхности до крышки гроба, при этом дно могилы покрывается хлорной известью, слоем в 10 см при захоронении умерших от особо опасных инфекций.

Каждая могила от прилегающей поверхности должна иметь насыпь высотой 0,5 м. Для защиты могилы от поверхностных вод насыпь должна выступать за ее края. На каждом надмогильном холме после захоронения должна быть установлена металлическая табличка (регистрационный номер).

Примечания

1 Слой земли над трупом, считая с надмогильной плитой, должен быть не менее 1 м при захоронении тела умершего в сидячем положении;

2 При строительстве крематориев, в случае необходимости на кладбище должны предусматриваться места для захоронения урн в специальных нишах из расчета 1 - 1,2 м² на одну урну, а для захоронения урн в земле - 0,02 га на 1000 человек;

3 Нежелательно захоронение трупов умерших, в семейных склепах. В отдельных случаях, когда по местным традициям допускается устройство семейных склепов, захоронение умерших должно производиться в металлических (оцинкованных), герметично запаянных гробах.

4 В европейских странах используются различные типы могильных участков [7] (приложение Е), обслуживаемых согласно схеме основных положений кладбищенского законодательства [7] (приложение Ж).

15.2.2 Как правило, не рекомендуется устройство братских могил. В исключительных случаях по согласованию с местными органами санитарно-эпидемиологической службы захоронение в братских могилах рекомендуется к допущению при соблюдении следующих правил:

- 1) в братских могилах рекомендуется расстояние между гробами не менее 0,5 м;
- 2) верхний ряд рекомендуется отстоять от нижнего не менее чем на 0,5 м при захоронении в два ряда;
- 3) рекомендуется гробы верхнего ряда располагать над промежутками между гробами нижнего ряда;
- 4) для братских могил глубина при захоронениях в два ряда рекомендуется не менее 2,5 м и дно могилы выше уровня стояния грунтовых вод не менее чем на 0,5 м.

15.2.3 На действующих и закрытых кладбищах запрещается перезахоронение останков, кроме следующих случаев:

- 1) преждевременной ликвидации кладбища или его участка;
- 2) при транспортировке останков из отдельных могил для перезахоронения в других местах республики или за ее пределами.

15.2.4 Перезахоронение останков может быть разрешено не ранее чем через год со дня погребения в песчаных грунтах и не ранее трех лет в других грунтах (согласно разрешения органа, осуществляющего надзор за соблюдением санитарно-эпидемиологических норм, в каждом отдельном случае).

15.3 Содержание кладбищ

15.3.1 Администрации кладбищ рекомендуется обеспечивать:

- правила подготовки могил, согласно настоящих правил и соблюдение установленной нормы отвода земельного участка для захоронения;

СП РК 3.02-141-2014

- проведение текущих и капитальных ремонтов зданий, сооружений, внешнего ограждения, дорог и других элементов благоустройства;
- своевременное выполнение заказов граждан и организаций на подготовку могил, захоронение и засыпку могил, на установку надмогильных сооружений;
- проведение работ по уходу за зелеными насаждениями общего пользования и озеленению кладбища;
- содержание и благоустройство надмогильных сооружений, находящихся под охраной государства, а также братских могил погибших воинов, средства на выполнение этих работ определяются Акимами населенных пунктов.

Плата за услуги должна производиться по утвержденному в установленном порядке прейскуранту.

15.3.2 Граждане и организации, производившие захоронения, обязаны

- своевременно и за свой счет производить ремонт надмогильных сооружений, расчистку проходов у могил и территории захоронений.

15.3.3 В границах участка, отведенного под захоронение рекомендуется:

- устанавливать надмогильные памятники, цветники, скамейки;
- осуществлять посадку зеленых насаждений.

Не рекомендуется установка деревянных памятников, а также устройство столиков, скамеек и других сооружений за пределами участка захоронения.

15.3.4 Рекомендуется производить установку надмогильных сооружений органом, проводившим захоронение, при наличии документов на их приобретение или изготовление.

15.3.5 Надмогильные сооружения в границах участка, отведенного под захоронение, являются собственностью родственников или учреждений, их установивших.

15.3.6 Памятники выдающихся деятелей государства, науки, культуры, памятники, представляющие историко-художественную и архитектурную ценность, установленные организациями или частными лицами, включаются в фонд государственного имущества с согласия лиц или организаций, их установивших.

15.3.7 Кладбища рекомендуется быть ежедневно открытыми для посетителей.

Посетители на территории кладбища должны соблюдать общественный порядок.

15.3.8 При нарушении правил общественного порядка на кладбище, граждане привлекаются к ответственности в соответствии с действующим законодательством Республики Казахстан.

15.4 Рекомендации по механизации трудоемких работ

15.4.1 В летний и зимний периоды на свободных площадках кладбищ подготовка могил может вестись траншейным способом. Для этого применяют траншейные экскаваторы. Подготовку могил производят следующим способом: экскаватором отрывают траншею глубиной 190 см, шириной 100 см. Затем через каждые 2,0 м по длине траншеи ставят перемычки шириной 50 см, которые засыпают грунтом и утрамбовывают, а образовавшиеся могилы закрывают сверху съемными крышками. Перед захоронением крышки снимают и переставляют на следующую траншею. Зимой может осуществляться

комбинированная подготовка могил траншейными экскаваторами, оснащенными навесным режущим оборудованием.

Производят разрез мерзлого грунта этим оборудованием сначала по длине могилы четырьмя, пятью разрезами глубиной 1,5 - 1,9м, затем по ширине двумя разрезами.

Выбор разрыхленного грунта из могилы осуществляется экскаваторами с последующей зачисткой участков у основания могилы. Внедрение такого метода сокращает время на подготовку могилы в 4 - 5 раз по сравнению с ручной.

15.4.2 При механизации работ по уборке кладбищ и транспортировке грузов рекомендуется применять следующие механизмы и транспортные средства:

- а) универсальное самоходное шасси и колесный универсальный трактор для вывоза мусора, подвозки грунта и песка, транспортировки памятников;
- б) уборочные и подметально-уборочные машины;
- в) газонокосилки;
- г) гидравлическую вышку для снятия сухостоя и обрезки крон деревьев.

16 ПОРЯДОК ЗАКРЫТИЯ КЛАДБИЩ.

16.1 Осуществление закрытия кладбища рекомендуется выполнять после достижения проектной вместимости на основании решения Акимов городских и сельских поселений.

16.2 Земельный покров и все надмогильные сооружения, после закрытия кладбища, рекомендуется оставлять в полной неприкосновенности. Соблюдение порядка на закрытых кладбищах рекомендуется в соответствии с настоящим сводом правил.

16.3 Участок для вторичного погребения допускается использовать с согласия родственников погребенного только по истечении периода минерализации - 20 лет, а при благоприятных почвенных условиях (песчаные грунты) - 15 лет с момента захоронения и по согласованию с местными органами санитарно-эпидемиологической службы.

16.4 Ликвидация действующего кладбища, в случае необходимости, сопровождается вырывания всех останков, и перезахоронения их на другое кладбище с соблюдением правил по эксгумации и перезахоронению, изложенных в настоящем своде правил.

16.5 Использование закрытого кладбища для других целей не рекомендуется в течение 40 лет.

Сохранность закрытого кладбища по истечении 40 лет определяется и учитывается для разработки схем территориального развития регионов и генеральных планов городских и сельских поселений.

16.6 По истечении 40 лет территорию кладбища, подлежащего ликвидации, рекомендуется использованию в качестве зеленого массива для общественного пользования. В этом случае ликвидация могил, как правило, осуществляется путем снятия надгробий и планировки поверхности.

Приложение А
(информационное)

**Ассортимент древесно-кустарниковых и цветочных растений
для озеленения территорий кладбищ**

1. Входная зона и зона траурных церемоний

Деревья

Рядовые, аллеиные и групповые посадки

Кустарники в живых изгородях

а) высокие

1. Береза бородавчатая
2. Береза пушистая
3. Ель обыкновенная
4. Ель колючая
5. Клен остролистный
6. Липа крупнолистная
7. Липа мелколистная
8. Лиственница сибирская
9. Лиственница европейская
9. Ясень зеленый
11. Ива белая

1. Боярышник обыкновенный
 2. Боярышник кроваво-красный
 3. Жимолость татарская
 4. Смородина золотистая
 5. Боярышник перистонадрезанный
 6. Клен Гиннала
 7. Сирень венгерская
 8. Клен татарский
 9. Сирень обыкновенная
 10. Лох серебристый
 11. Шиповник обыкновенный
 12. Каштан конский
 13. Клен серебристый
 14. Пихта сибирская
 15. Тополь пирамидальный
 16. Сосна обыкновенная
 17. Черемуха Маака
 18. Рябина обыкновенная
 19. Дуб красный
- б) средней высоты и низкие
1. Кизильник блестящий
 2. Смородина альпийская
 3. Жимолость обыкновенная
 4. Барбарис Тунберга
 5. Магония падуболистная
 6. Можжевельник казацкий
 7. Снежноягодник кистистый
 8. Таволга дубравколистная, японская, средняя и другие

2. Зона захоронений

Деревья	Кустарники в живой изгороди средней высоты и низкие
1. Береза бородавчатая (форма плакучая)	1. Барбарис Тунберга
2. Бархат амурский	2. Барбарис японский
3. Дуб красный	3. Лох серебристый
4. Ива колючая	4. Магнолия падуболистная
5. Ива белая (форма плакучая)	5. Можжевельник казацкий
6. Каштан конский	6. Можжевельник обыкновенный
7. Лиственница сибирская	7. Розы парковые
8. Орех маньчжурский	8. Снежнаягодник кистистый
9. Пихта сибирская	9. Спирея Вангутта
10. Рябина обыкновенная (ф. плакучая)	10. Спирея японская
11. Сосна обыкновенная	
12. Тополь пирамидальный	
13. Туя западная	
14. Черемуха Маака	

Кустарники цветущие для оформления мест захоронений.

1. Барвинок	10. Чубушник Лемуана
2. Вейгела цветущая	11. Калина бульденеж
3. "-"- корейская	12. Пион древовидный
4. "-"- садовая	13. Сирень сортовая
5. Гортензия древовидная	14. Форзиция пониклая
6. "-"- метельчатая	15. "-"- средняя
7. Дейция грациозная	16. Хеномелес Маулея
8. "-"- городская	
9. "-"- Шнейдера	

Кустарники вьющиеся для декорирования ограды территории и других малых архитектурных форм.

1. Виноград амурский	4. Лимонник китайский
2. Девичий виноград пятилисточковый	5. Лимонос
3. Жимолость каприфоль	6. Плющ обыкновенный

Цветочное оформление

Цветы - летники для оформления подъездной зоны, зоны торжественных траурных церемониалов и главных аллей:

1. Агератум	7. Гвоздика Шабо
2. Астры	8. Горошек душистый
3. Алиссум	9. Георгины летние
4. Антириум	10. Календула
5. Бегония	11. Канны
6. Вербена	12. Лобелия

Приложение Б
(информационное)

**Перечень услуг спецпредприятий, занятых ритуальным
(похоронным) обслуживанием населения**

Спецпредприятия предоставляют в установленном порядке следующие услуги:

- оформление документов на отвод участка для захоронения на кладбище;
- реализация населению похоронных принадлежностей и предметов оформления похоронного ритуала (гробы, венки, траурные ленты и др.)
- исполнение омовения, бальзамирование, одевание и укладка умершего в гроб по месту смерти или в морге;
- обеспечение транспортного обслуживания похорон с предоставлением автокатафалка для перевозки гроба с телом умершего и пассажирского транспорта для следования процессии на кладбище и возвращения участников похорон;
- предоставление оркестра для музыкального сопровождения похоронной процессии;
- предоставление через агента - организацию похоронного ритуала с учетом местных и национальных обычаев;
- прием заказов на изготовление и установку памятников, надгробий, оформление мест захоронений;
- организация фотографирования умершего, похоронной процессии и погребения;
- обеспечение по требованию органов полиции доставку в морг на спецавтотранспорте умерших дома и погибших от различных причин граждан;
- организация перевозки для погребения в другом населенном пункте, а также при перезахоронении.

Приложение В
(информационное)

Обязанности агента ритуальной (похоронной) службы

В обязанности агента входит предоставление услуг по организации похорон и обеспечению заказчика похоронными принадлежностями.

Агент должен быть осведомлен о порядке проведения похорон, о времени работы кладбищ, знать правила оформления мест захоронений, а также правила оформления соответствующих документов.

Право выбора способа захоронения принадлежит близким умершего или захоронение выполняется согласно завещанию умершего.

Агент, принимающий заказ на похоронное обслуживание должен иметь возможность обеспечить:

- оформление свидетельства о смерти;
- приобретение и доставку похоронных принадлежностей по адресу, указанному заказчиком;
- подготовку места захоронения (могилы);
- представление зала в здании траурных обрядов или другого, предусмотренного для этого места;
- представление автокатафалка для перевозки на кладбище гроба с телом умершего;
- фотографирование похоронного ритуала;
- музыкальное сопровождение похорон;

Агент-организатор похоронного ритуала во время исполнения служебных обязанностей должен иметь служебное удостоверение.

Удостоверение агента ритуальной (похоронной) службы

Специализированное предприятие ритуального (похоронного) обслуживания населения _____

(наименование населенного пункта)

Удостоверение _____

(фамилия имя, отчество)

является агентом ритуальной (похоронной) службы

Действительно по "___" _____ 20___ года

М.П. Начальник (директор)

(подпись)

Выдано "___" _____ года Продлено по "___" _____ года

М.П. Начальник (директор) _____

(подпись)

Продлено по "___" _____ года

М.П. Начальник (директор) _____

(подпись)

Место для _____

фотокарточки Личная подпись Рабочий номер телефона

Приложение Д
(информационное)

Форма удостоверения о захоронении

Удостоверение о захоронении

_____ (населенный пункт)

Удостоверение выдано

_____ (фамилия, имя, отчество)

О регистрации захоронения

_____ (фамилия)

_____ (имя, отчество)

" ____ " _____ года на городском кладбище

_____ (наименование кладбища, адрес)

Квартал № _____ сектор № _____ могила № _____

Заведующий кладбищем

_____ (подпись, фамилия, инициалы)

М. П. " ____ " _____ года

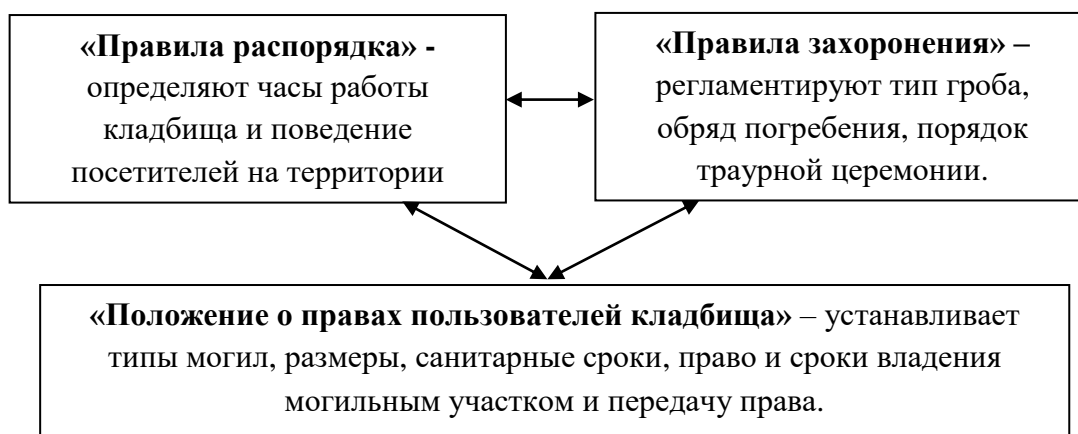
Приложение Е
(информационное)

Типы могильных участков на кладбищах Европейского Союза [7]

Тип участка	Условия предоставления	Размер участка
Типовые могильные участки	Стандартные могилы, расположены в строгой последовательности, продление аренды исключено.	2,5 м длина и 1,2 м ширина
«Неординарные» могильные участки	Место могилы выбирается родственниками, для погребения лиц с большими заслугами, предусмотрено продление аренды	2,7 м длина и 1,4 м ширина
Глубокие двухъярусные захоронения	Могилы для двух или более захоронений. Продление права аренды распространяется на общую площадь всех захоронений.	увеличивают в ширину на 1,4 м на каждое погребение
«Типовые» могилы для погребения урн	Погребение одной-единственной урны, без права продления аренды	от 1×1 м до 1,25×1,25 м
«Неординарная» могила для урн	Может быть увеличена до размеров, соответствующих захоронению 6 урн, продление права аренды.	1,2 м в длину и 1,0 м в ширину

Приложение Ж
(информационное)

Схема основных положений кладбищенского законодательства Европейского Союза [7]

БИБЛИОГРАФИЯ

[1] Методические рекомендации по составу и содержанию строительных норм СН РК и сводов правил СП РК, разрабатываемых в рамках реформирования системы технического регулирования строительной отрасли Республики Казахстан

[2] ГОСТ Р 53107-2008 «Услуги ритуальные. Термины и определения», утвержден Приказом Федерального агентства по техническому регулированию и метрологии от 18 декабря 2008 г. № 516-ст.

[3] ГОСТ Р 53999-2010 «Услуги бытовые. Услуги крематориев. Общие технические условия», утвержден Приказом Федерального агентства по техническому регулированию и метрологии от 30 ноября 2010 г. № 581-ст.

[4] ГОСТ Р 54611-2011 «Услуги бытовые. Услуги по организации и проведению похорон. Общие требования», утверждены Приказом Федерального агентства по техническому регулированию и метрологии от 8 декабря 2011 г. № 746-ст.

[5] Об утверждении санитарно-эпидемиологических правил и норм "Санитарно-эпидемиологические требования к проектированию и содержанию кладбищ" Приказ Министра здравоохранения Республики Казахстан от 14 февраля 2005 года N 59. Зарегистрированы в Министерстве юстиции от 15 марта 2005 года N 3491

[6] МДС 13-2.2000 Инструкция о порядке похорон и содержании кладбищ в Российской Федерации от 10.01.2000 г.

[7] Европейский стандарт EN 15017 «Похоронные услуги. Требования» от 29.08.2005 г.

УДК 614.(083.74)(476)

МКС 03.080.30

Ключевые слова: кладбища, захоронения, территория, санитарные требования, правила, организация, ритуал, земельный участок, планирование, документация.

Ресми басылым

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА МИНИСТРЛІГІНІҢ
ҚҰРЫЛЫС, ТҰРҒЫН ҮЙ-КОММУНАЛДЫҚ ШАРУАШЫЛЫҚ ІСТЕРІ ЖӘНЕ
ЖЕР РЕСУРСТАРЫН БАСҚАРУ КОМИТЕТІ

**Қазақстан Республикасының
ЕРЕЖЕЛЕР ЖИНАҒЫ**

ҚР ЕЖ 3.02-141-2014

ЗИРАТТЫ ЖОБАЛАУ ЖӘНЕ ҰСТАУ

Басылымға жауаптылар: «ҚазҚСҒЗИ» АҚ

050046, Алматы қаласы, Солодовников көшесі, 21
Тел./факс: +7 (727) 392-76-16 – қабылдау бөлмесі

Издание официальное

КОМИТЕТ ПО ДЕЛАМ СТРОИТЕЛЬСТВА, ЖИЛИЩНО-КОММУНАЛЬНОГО
ХОЗЯЙСТВА И УПРАВЛЕНИЯ ЗЕМЕЛЬНЫМИ РЕСУРСАМИ МИНИСТЕРСТВА
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

**СВОД ПРАВИЛ
Республики Казахстан**

СП РК 3.02-141-2014

ПРОЕКТИРОВАНИЕ И СОДЕРЖАНИЕ КЛАДБИЩ

Ответственные за выпуск: АО «КазНИИСА»

050046, г. Алматы, ул. Солодовникова, 21
Тел./факс: +7 (727) 392-76-16 – приемная